ORTODOKSİA
AHLÂKÎ VE DİNÎ RESALE

Müdürü mes'ul
MELETİOS LUKAKİS

Mahal idare
Tahta Minare, Vodina Sokağı 42
İstanbul – Fener

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΕ΄. — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1940. — ΤΕΥΧΟΣ 8.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Α) Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου (Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Χριστοῦ) Β) Μητροπολίτου Λαοδικείας Δωροθέου (Ἡ Παναγία) Γ) Π. Κομνηνοῦ (Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολὴν) Δ) Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου (Αὐτεξούσιον—Αἰτιοκρατία—Εἱμαρμένη) Ε) Κ. Γρίβα (Τίς ὁ ἐν τῷ μωσαϊκῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰκονιζόμενος γονυπετὴς αὐτοκράτωρ.) ΣΤ) Χρονικά.

Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Μία ἀπὸ τὰς ἐξαιρετικῶς μεγαλειώδεις καὶ μυστηριώδεις σκηνάς, αἱ ὁποῖαι συμφώνως πρὸς τὰς ἀνεξιχνιάστους βουλὰς τοῦ Ἀπείρου καὶ Ἀκαταλήπτου Θεοῦ, ἐξετυλίχθησαν κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, εἶναι καὶ ἡ σκηνὴ τῆς μεταμορφώσεως λεπτομερῶς περιγραφομένη ἐν τῇ σχετικῇ Εὐαγγελικῇ περικοπῇ. Εἰς τὸ «ὑψηλὸν καὶ ἅγιον» ὄρος, καθὼς ὠνόμασαν τὸ ὄρος Θαβὼρ οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς (Ὠριγένης καὶ ἄλλοι), αἰφνιδίως ἐπραγματοποιήθη μία ἐξωτερικὴ ἀλλαγὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μετεβλήθη ἡ ὄψις τοῦ προσώπου καὶ ἡ ἐξωτερικὴ περιβολὴ τοῦ Θεανθρώπου. Ἔλαμψε τὸ πρόσωπον Ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεσαν «ἥλιον τῆς δικαιοσύνης» ὡς ὁ φυσικὸς ἥλιος καὶ τὰ ἐνδύματά του ἔγιναν λευκὰ σάν τὸ φῶς. Δύο ὑπέροχα πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ Μωϋσῆς, ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τοῦ Νόμου, καὶ ὁ Ἠλίας, προσωποποίησις τῶν Προφητῶν, παρουσιάσθησαν ὡς συνοδοὶ τοῦ μεταμορφωθέντος Θεανθρώπου. Ὑπερφυσικὰ σύννεφα συνεπλήρωσαν τὴν θαυμασίαν σκηνήν· σύννεφα παρετηρήθησαν ὄχι ἀνακατευμένα μὲ καπνοὺς καὶ σκότος, καθὼς συνέβη εἰς ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τοὐναντίον «νεφέλη φωτεινὴ» ἡ ὁποία ἀντικατώπτριζε τὸ ἄϋλον καὶ αἰώνιον φῶς τοῦ Ἀπείρου Δημιουργοῦ τοῦ εἰπόντος «ἐγὼ εἰμὶ τοῦ φῶς τοῦ κόσμου» ἐσκέπασε τὰ τρία ὑπέροχα πρόσωπα. Ὡς

κατακλεὶς τῆς σκηνῆς καὶ ὡς ἐπίλογος τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου προσετέθη ἡ οὐράνιος φωνὴ «οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε», τὸ «ἐν ᾧ εὐδόκησα» ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγεῖ «ἐν ᾧ ἀναπαύομαι, ᾧ ἀρέσκομαι».

Ὁσάκις ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπρόκειτο νὰ ἀποκαλύψῃ μεγάλας ἀληθείας καὶ νὰ διδάξῃ τὰ πλήθη καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς πλησιεστέρους μαθητάς του εἴτε μὲ λόγια εἴτε μὲ σκηνὰς καὶ πραγματικότητας, καθὼς εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἐξέλεγε μέρη ὑψηλὰ καὶ ἔρημα τὰ ὁποῖα δὲν ἐτάρασσεν ὁ θόρυβος τῶν ἀνθρωπίνων ἀσχολιῶν. Εἰς τὸ ὄρος Κουροὺν Χαττὶν ἀντήχησαν τὰ ὑψηλότερα καὶ ἀνθρωπιστικώτερα ἠθικὰ διδάγματα γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐπὶ ὄρους διδαχὴ τοῦ Κυρίου.» Προετίμα συνήθως τὸ ἐκπληροῦν ἰδιαιτέρας συνθήκας περιβάλλον τῆς Φύσεως. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν αὐτομάτως καὶ ὡς προετοιμασία καὶ προσπάθεια διὰ τὴν διδασκαλίαν ἴσως ἀκόμη καὶ ὡς διδασκαλία. Τὸ ὄρος Θαβὼρ ἦτο τότε γεμάτο ἀπὸ βαλανιδιὲς κκὶ φιστικιές· τὸ ὀροπέδιον ἔχει περιφέρειαν δύο χιλιομέτρων· ἡ πέριξ φύσις ἐμφανίζεται ὡς πανόραμα. Χρειάζεται ἡ λύρα τοῦ προφητάνακτος καὶ λυρικοῦ ποιητοῦ Δαβὶδ διὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὰ κάλλη τῆς φύσεως τὰ ὁποῖα προβάλλουν ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ὄρους. Εἰς παρομοίαν τοποθεσίαν εὑρέθη ποτὲ ὁ οὐρανοφάντωρ Μ. Βασίλειος ὅταν ἐνώπιον τῶν θαυμασίων δημιουργημάτων τοῦ ποιητοῦ τοῦ παντὸς ἔψαλλε· «ἐντέχνως καταμανθάνοντες τὰ κάλλη τῆς Φύσεως, δι' αὐτῶν ὡς διά τινων γραμμάτων τὴν περὶ πάντα σοφίαν καὶ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀναγινώσκομεν."

Οἱ τρεῖς οἰκειότεροι μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ἔμειναν ἐκστατικοὶ πρὸ τῆς μεγαλειώδους ἐκφάνσεως τῆς ἐκεῖ Φύσεως. Καταγοητευμένοι ἀπὸ τὸ μαγευτικὸν κάλλος τῆς κορυφῆς τοῦ Θαβὼρ καὶ μεταρσιωμένοι βλέπουν τὴν μυστηριώδη λάμψιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἀπαστράπτον σύννεφον. Ἡ ἔκστασίς των εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ κατακόρυφον.

Ὅλα αὐτὰ τὰ συστατικὰ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος συμβολίζουν καὶ τὴν ἠθικὴν μεταμόρωσιν τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν ἰδεώδη χαρὰν καὶ εὐτυχίαν τῶν δικαίων. Ἡ προσωρινὴ ἐκείνη εὐχάριστος διαμονὴ εἰς τὸ ὄρος Θαβὼρ προεικόνιζε τὴν ἄφατον χαρὰν τῆς συνειδήσεως τῶν ἀληθινῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πέραν τοῦ τάφου αἰωνίαν μακαριότητά των. Δι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἀπὸ μέρους καὶ τῶν δύο ἄλλων ὁμιλῶν εἶπε· «καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι». Εἶναι ἐπιθυμητὸν νὰ μένωμεν ἐδῶ διὰ παντός: νὰ κατασκηνῶμεν ἐδῶ ὅπου τόσον συνδυάζονται τὸ πεπερασμένον καὶ τὸ Ἄπειρον, ὅπου ἀντηχοῦν οἱ ἁρμονικοὶ φθόγγοι

τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ, ὅπου ὁ ἄνθρωπος βαθεῖαν αἰσθάνεται τὴν ἐσωτερικήν του μεταμόρφωσιν.

Ἡ ἐσωτερικὴ μεταμόρφωσις τοῦ ἀτόμου ἐπιτυγχάνεται μὲ ἀγῶνας, μὲ θυσίας. Ἡ μεγαλειώδης σκηνὴ τῆς μεταμορφώσεως ἔλαβε χώραν ἀφ' οὗ προηγουμένως ὁ Χριστὸς προειδοποίησε τοὺς μαθητάς του διὰ τὰ πάθη του καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὸν σταυρικόν του θάνατον. Πρὶν νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ Θαβὼρ ἐκήρυξε τὸ κήρυγμα τῶν θυσιῶν καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι».

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἡ σταθερὰ θέλησις τοῦ νὰ ἀκολουθήσωμεν ἐκεῖνον ὅστις εἶπεν «ἐγὼ εἰμὶ ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» δημιουργοῦν ἀγῶνας καὶ διωγμούς. Τὸ τέλος ὅμως τοῦ ἀγῶνος εἶναι πλήρης ἐσωτερικὴ ἀνακαίνισις καὶ ἀναμόρφωσις, ἀληθινὴ μεταμόρφωσις τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, εὐτυχία ἐσωτερικὴ καὶ ἀμαράντινος τῆς δόξης στέφανος. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Γολγοθᾶ τὸν ὁποῖον ἔστησεν ὁ Θεάνθρωπος εὑρίσκεται ἡ λάμψις, τὸ φῶς τὸ ἄφατον τὸ ὁποῖον ἔλαμψε καὶ κατὰ τὴν θείαν μεταμόρφωσιν τοῦ ὄρους Θαβώρ. Οἱ μάρτυρες τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐβασανίζοντο ποικιλοτρόπως· ἐμαστιγώνοντο, πεπυρακτωμένα σίδηρα ἐδέχοντο εἰς τὸ σῶμά των, εἰς καιομένην ἄσβεστον ἐρρίπτοντο, ἐν τούτοις ἔμενον ἀτάραχοι· καὶ τὸ σύμπαν ἐὰν ἐξηγείρετο ἐναντίον των δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ταράξῃ τὴν γαλήνην ἡ ὁποία ἐβασίλευε μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς των. Χριστιανικῶς, ὑπερανθρώπως μεταμορφωμένοι, ᾐσθάνοντο τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ Ἐσταυρωμένου «ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστί».

Ἡ ἠθικὴ μεταμόρφωσις εἶναι δυνατὴ πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Ἡ τοιαύτη μεταμόρφωσις τῶν ἀνθρώπων ἔχει ὡς φυσικὴν συνέπειαν τὴν μεταμόρφωσιν τῆς κοινωνίας, τὴν ἀποκατάστασιν ἀσαλεύτου εἰρήνης ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἔθετεν ὡς ὅρους τῆς εἰρήνης τὴν ἀλήθειαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸν ἀνώτερον ἀνθρωπισμόν, τὸν ἀλτρουϊσμόν, τὸ ἔλεος ὡς ἔλεγε. "Ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν." Αὐταὶ αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ κατοικοῦν ἀδελφωμέναι εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τοῦ κατὰ Χριστὸν μεταμορφωμένου Χριστιανοῦ· αὐταὶ γενικευόμεναι θεμελιώνουν ἀσφαλῶς τὸ οἰκοδόμημα τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου.

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

† ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΥ

Η ΠΑΝΑΓΙΑ

ΗΞΕΥΡΕ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΗ

Περὶ τὰ τριάκοντα ἔτη, μετὰ τὸν Εὐαγγελισμόν, ἡ Μαρία ἀνέμενε νὰ ἴδῃ τὸν υἱόν της, ὅπως προκατήγγειλεν αὐτὸν ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, μέγαν, νὰ τὸν ὀνομάζουν υἱὸν τοῦ Ὑψίστου νὰ τὸν βλέπουν βασιλεύοντα εἰς τὸν οἶκον Ἰακώβ, μὲ βασιλείαν ἡ ὁποία δὲν θὰ ἔχῃ τέλος.

Ὁ υἱός της ἠνδρώθη, καὶ εἰργάζετο εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἰωσήφ. Δὲν τὸν ὠνόμαζον μέγαν, οὔτε Υἱὸν τοῦ Ὑψίστου, δὲν εἶχε θρόνον, ἀλλ' ἕνα ἐργαστήριον.

Κάθε ἄλλη θὰ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὰς δοθείσας εἰς αὐτὴν προφητείας, θὰ ἀπεγοητεύετο ὕστερα ἀπὸ τόσην ἀναμονὴν μέσα εἰς τὸ πτωχικόν της περιβάλλον.

Ἡ Μαρία ἐνθυμεῖται ἀκόμη ὅ,τι ἔγινεν, ὅταν ἦτο ἔγκυος καὶ εἶχε μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐξαδέλφης της Ἐλισάβετ. Τὸ παιδὶ τὸ ὁποῖον ἡ Ἐλισάβετ ἔφερεν εἰς τὴν κοιλίαν της ἐσκίρτησε καὶ αὐτὴ ἐκραύγασε: "Μαρία, εἶσαι εὐλογημένη μεταξὺ τῶν γυναικῶν..." Ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ἡ Μαρία πιστεύει ἀκόμη τὸν ἑαυτόν της εὐλογημένον μεταξὺ ὅλων τῶν γυναικῶν.

Ὁ υἱός της εἶναι ἕνας ἐργάτης, ἕνας Ἰουδαῖος, ἐπεξεργάζεται τὸ ξύλον, προσεύχεται, ὁμιλεῖ μὲ τὴν μητέρα του διὰ τὰ συνειθισμένα πράγματα τῆς ζωῆς των, τῆς ἐργασίας των, τῆς τροφῆς των, εἰς τὴν πτωχικήν των οἰκίαν. Δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ὁ Μεσσίας. Ποῖος θὰ τὸν πιστεύσῃ;

Ἡ Μαρία δὲν ἀμφιβάλλει. Καὶ ὅταν ἑνώνῃ τὴν προσευχήν της μὲ τὴν προσευχήν του, αἰσθάνεται νὰ τὴν πλημμυρίζῃ τὸ Ἄπειρον. Ἡ Μαρία εἰς τὴν σιωπὴν καὶ εἰς τὴν μόνωσιν καὶ εἰς τὴν ἀναμονήν, ἐνατενίζει τὸ μυστήριον. Διατηρεῖ εἰς τὴν ψυχήν της ὅλα τὰ πράγματα. Ὅσα θαυμάσια τῆς εἶπεν ὁ ἄγγελος. Θὰ εἶναι εὐλογημένη μεταξὺ ὅλων τῶν γυναικῶν. Αὐτὸ καὶ ἡ ἴδια τὸ ἤξευρε. Τὸ εἶχε προφητεύσῃ κάποτε. Τὸ εἶπεν εἰς τὴν ἐξαδέλφην της Ἐλισάβετ, ὅταν τὴν ἐπεσκέφθη. "Θὰ μὲ μακαρίζουν— εἶπε— πᾶσαι αἱ γενεαί." Φαίνεται ὅτι εἶχε στιγμὰς κατὰ τὰς ὁποίας τὴν ἐνέπνεε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ Μαρία ἤξευρε νὰ περιμένῃ. Καὶ ἂς παρήρχετο τόσος πολὺς καιρός. Δὲν σημαίνει τίποτε ὅτι δὲν ἀπέμεινε κανεὶς ἀπὸ τοὺς μάρτυρας

ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχαν παραστῇ εἰς ὅσα ἔγιναν τὴν μυστηριώδη ἐκείνην νύκτα εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ. Οὔτε οἱ ποιμένες πλέον ἔμειναν. Ποῦ εἶναι οἱ Μάγοι; Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι οἱ ὁποῖοι τὰ πρῶτα χρόνια ἤρχοντο τόσον συχνά, τώρα δὲν ἐμφανίζονται, ὡσὰν νὰ ἔκλεισεν ἡ θύρα τοῦ οὐρανοῦ. Εἰς τὸ βάθος τῆς σκιᾶς της ἡ Μαρία τοὺς ζητεῖ μάτην, ἀλλὰ δὲν ἀπογοητεύεται, ξεύρει νὰ περιμένῃ, καὶ νὰ κρατῇ τοὺς θησαυρούς της εἰς τὴν καρδίαν της.

Ἦτο ἔργον τῆς θείας οἰκονομίας ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη ὁ Ἰησοῦς νὰ ζήσῃ ἄγνωστος καὶ ἄσημος. Ἡ μητέρα ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ἂν ἦτο ἄλλη, θὰ ἠδύνατο νὰ νομίσῃ ὅτι ὄνειρον εἶχεν ἴδῃ. Ἀλλ' ἡ Μαρία ἤξευρε νὰ περιμένῃ, νὰ ὑπομένῃ, καὶ πρὸ παντὸς νὰ διατηρῇ εἰς τὴν ψυχήν της ὅσα μεγάλα καὶ θαυμάσια εἶδε καὶ ἤκουσε.

Πόσον ὀλίγον ξεύρομεν ἡμεῖς νὰ διατηρῶμεν τὸν θησαυρὸν τῆς ψυχῆς μας. Πόσον ὀλίγον ξεύρομεν νὰ περιμένωμεν καὶ νὰ ὑπομένωμεν. Εἴμεθα ἱκανοὶ τὸ πᾶν νὰ σπαταλήσωμεν καὶ νὰ ἐγκαταλείψωμεν. Καὶ ὑποχρέωσιν καὶ φιλίαν καὶ λόγον καὶ κάθε θησαυρόν. Οἱ ἄνθρωποι πολὺ γρήγορα ἀφήνουν τὴν ἀρετήν των, τὴν ἁγνότητά των, τὸν δεσμόν των, τὴν ὑπομονήν των.

Τριάκοντα χρόνια περίπου ἡ Παναγία περιέμενε, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων τὰς ὁποίας ἔλαβεν, ὅτι ὁ υἱός της θὰ γίνῃ μέγας, θὰ ὀνομασθῇ υἱὸς τοῦ Ὑψίστου καὶ θὰ καθήσῃ εἰς τὸν Θρόνον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ Δαυίδ.

Δι' αὐτὸ εἶναι δύσκολον νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς διὰ τὸ ἄφθιτο μεγαλεῖον τῆς Παναγίας. Ἔχει περισσοτέραν τιμὴν καὶ ἀπὸ τὰ Χερουβείμ, καὶ περισσοτέραν δόξαν καὶ ἀπὸ τὰ Σεραφείμ. Εἰς κάθε ἑορτήν της οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν ἠχοῦν, ὡσὰν καταρράκτης. Ὁ χρόνος ἀδυσώπητα φεύγει, ἀλλὰ μένει, καὶ ὁλονὲν γίνεται βαθύτερη, ἡ πρὸς τὴν Παναγίαν εὐλάβειά μας.

Εἶναι ἀσύγκριτη ἡ ὡραιότης τῆς Παναγίας, καὶ δὲν ἐχρειάζοντο οὔτε δίσκοι φωνογραφικοί, διὰ νὰ ἀποθησαυρισθῇ ἡ φωνή της, οὔτε φωτογραφίαι, διὰ νὰ ἀποτυπωθῇ ἡ μορφή της, διότι ἡ ὀμορφιά της εἶναι ἐσωτερική. Εἶναι ἡ ὑπομονή της, ἡ ἁγνότης της, ἡ σιγή της, ἡ ταπεινοφροσύνη της, τὸ θάρρος της.

Πάναγνε! Μᾶς ἔδωκες ἕνα μεγάλο δεῖγμα ὅτι ἡ τελειότης διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι δυνατή. Ὁ θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ. Αὐτὸ σημαίνει θέλει νὰ γίνωμεν τέλειοι. Ἡ τελειότης εἶναι μία ἀπάντησις τῆς ψυχῆς μας εἰς τὴν θείαν ἀγάπην. Ὁ Θεὸς ἔκλινε πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ἐστράφημεν πρὸς αὐτόν. Ὁ ἄγγελος σοὶ εἶπε τὰ μεγάλα ἐκεῖνα λόγια, καὶ σὺ ἀπήντησες πρὸς αὐτόν: «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου».

Ρόδον τὸ ἀμάραντον! Ἐδῶ κάτω ὅλα τὰ κρῖνα πεθαίνουν. Τὸ ὄνειρόν μας εἶναι διὰ κἄτι τὸ ὁποῖον δὲν μαραίνεται. Σὺ εἶσαι αὐτὸ τὸ κἄτι εἰς τὴν ψυχήν μας. Ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ! Μ' ἐσένα αἱ νύκτες μας ἔγιναν γλυκεῖαι, ὡσὰν τὴν ἡμέραν.

Ὅσο περισσότερον μελετῶμεν τὴν μυστικήν σου ὕπαρξιν, τὸ μεγαλεῖόν σου τὸ ἄφθιτον, τόσο περισσότερον ἡ ψυχή μας γεμίζει ἀπὸ θαυμασμόν. Ἡ μελέτη μας διὰ Σένα φέρει πάντοτε κἄτι νέον. Καὶ μόνοι καὶ μὲ ἄλλους θέλομεν νὰ ὁμιλῶμεν δι' ἐσένα. Τὸ μυστήριόν Σου, ἡ δύναμίς Σου, μένει ἀνεξάντλητος. Εἶσαι μία σελίδα τὴν ὁποίαν γυρίζει κανεὶς μὲ ἕναν ἄλλον, ἀλλ' ἀκόμη δὲν τὴν ἐδιάβασε. Πάντοτε ἔχεις κἄτι νέον νὰ μᾶς εἴπῃς, μὲ τὴν σιωπήν σου, μὲ τὴν ὑπομονήν σου, μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην σου, καὶ πρὸ πάντων μὲ ὅσα ὑπέφερες.

Η ΡΟΜΦΑΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Προσευχόμεθα συχνὰ πρὸς ἐσένα. Εἶσαι ἀγαθή, εἴμεθα ἀδύνατοι. Εἶσαι ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας. Σὺ ὅσον κανεὶς ἄλλος νοιώθεις τὰ δεινά μας. Ἀνέθρεψες τὸν μοναδικόν σου υἱὸν διὰ τὸν Γολγοθᾶν. Θέλομεν κἄποιον νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ὑπομονὴν νὰ ζήσωμεν καὶ τὴν ὑπομονὴν νὰ ὑποφέρωμεν. Τὴν ὑπομονὴν αὐτὴν σὺ τὴν εἶχες εἰς ἕνα βαθμὸν ἔξοχον.

Θυμᾶσαι ἀκόμη ἕνα λόγον τοῦ γέροντος Συμεών, τὸν ὁποῖον εἶπεν ὅταν ἔλαβεν εἰς τὴν ἀγκάλην του τὸν μικρὸν Ἰησοῦν; Εἶχε στραφῆ πρὸς ἐσένα, καὶ εἶπε: "Τὴν ἰδικήν σου δὲ ψυχὴν θὰ τὴν περάσῃ ρομφαία." Ἡ λέξις αὐτὴ δὲν σὲ ἀφῆκέ ποτε, ἡ λέξις αὐτή, ἡ ρομφαία.

Σὺ ἡ ὁποία ἔσκυψες μὲ ἀγωνίαν ἐπάνω εἰς τὴν φάτνην, ὅπου ἦτο ἐσπαργανωμένον τὸ οὐράνιον βρέφος, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασίν Του ἐπάνω εἰς τὴν μόλις συσταθεῖσαν Ἐκκλησίαν Του, γῦρε καὶ ἐπάνω εἰς τὴν ψυχήν μας.

Γῦρε καὶ ἐπάνω εἰς τὴν σπαρασσομένην ἀνθρωπότητα, κόψε ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ὡσὰν χιόνι λευκό σου ἔνδυμα, διὰ νὰ τὸ κάμουν οἱ ἄνθρωποι σημαίαν εἰρήνης, εἰρήνης αἰωνίας.

Η ΔΙΨΑ ΤΟΥ ΑΝΩΤΕΡΟΥ

Σύ, μικρὴ ἀκόμη κόρη, καθαρή, ὑπέφερες, διότι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἁμαρτωλοί, καὶ ὁ κόσμος βυθισμένος εἰς τὴν ἀθλιότητα. Σὺ πρὶν ἀκόμη σὲ ἐπισκεφθῇ ὁ ἄγγελος καὶ εὐαγγελισθῇ τὴν μεγάλην εἴδησιν, ἐπίστευσες εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Εἶχες προσέξῃ εἰς ὅσα ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν Ἀβραάμ, ὅταν εἰς τὸ βουνὸ ἐκράτησε τὸ χέρι του, διὰ νὰ μὴ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του Ἰσαάκ. Ὑπεσχέθη ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν

Ἀβραὰμ ὅτι εἰς ἀμοιβὴν τῆς ὑπακοῆς του θὰ εὐλογήσῃ εἰς τὴν γενεὰν αὐτοῦ ὅλα τὰ ἔθνη.

Σὺ εἶχες ἀνησυχίαν ὑψηλήν, καὶ ἡ δίψα σου ἦτο πότε θὰ σωθῇ ἡ ἀνθρωπότης. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ἔγινες ἱκανὴ νὰ σκηνώσῃ εἰς ἐσένα ὁ Θεὸς Λόγος.

ΕΙΛΚΥΣΕΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΗΝ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ

Σὺ ἔφερες εἰς τὴν γῆν τὸν Κύριον, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Θεὸς Λόγος, ἐὰν σὺ δὲν ἦσο τόσον ἄμωμος, ἴσως νὰ περιέμενεν αἰῶνας ἀκόμη, διὰ νὰ ἔλθῃ. Ἐχρειάζετο μία ὕπαρξις διάφανη ὡσὰν καὶ ἐσένα, διὰ νὰ κατέλθῃ εἰς αὐτήν.

Διὰ νὰ ἐξέλθῃ ὁριστικῶς ἡ περιστερὰ τοῦ Νῶε, ὕστερα ἀπὸ κατοπτεύσεις, καὶ νὰ μείνῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ νὰ κτίσῃ ἀσφαλῆ τὴν φωλεάν της, περιέμενε νὰ ἴδῃ κορυφὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας τὸ νερὸ εἶχε ἀπομακρυνθῇ καὶ ἡ λάσπη δὲν ὑπῆρχε πλέον.

ΚΡΑΤΗΣΕ ΜΑΣ

Κράτησέ μας εἰς τὴν γαλήνην τὴν ἰδικήν σου, ὅπως ἐκράτησες εἰς τὴν ἀγκάλην σου τὸν Υἱόν σου. Τὸν ἐκράτησες, ὅπως τὸ Ἅγιον Ποτήριον βαστάζει τὴν θείαν Κοινωνίαν. Τὸν ἔσφιγγες μὲ ἀπέραντη ἀγάπην καὶ μὲ φόβον, νὰ μὴ πέσῃ, νὰ μὴ πάθῃ τίποτε. Κράτησέ μας!

(†) Π. ΚΟΜΝΗΝΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ὅ,τι ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐξ ἰδίας πείρας ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἐγνώρισε καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι δηλ. τὸ Εὐαγγέλιον εἶνε δύναμις εἰς σωτηρίαν, διότι ἀποκαλύπτεται ἐν αὐτῷ δικαιοσύνη Θεοῦ τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἄνθρωπος ἀποκτᾷ διὰ μόνης τῆς πίστεως, τοῦτο εὑρίσκει ἀνταποκρινόμενον πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Προφήτου τοὺς ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ (**καθὼς γέγραπται.**) Διότι ὁ προφ. Ἀββακούμ, (Β′ 4) ἐκήρυξεν ὅτι ***ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται***, τ. ἔ. ὅτι ὁ δίκαιος θὰ ζήσῃ, θὰ σωθῇ διὰ τῆς πίστεως. Ἡ διδασκαλία ἄρα τῶν Ἀποστόλων περὶ τῆς διὰ πίστεως δικαιώσεως καὶ σωτηρίας εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ τῆς Π. Δ. τοῦ ἐν αὐτῇ δηλ. λόγου τοῦ Θεοῦ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ (Α 18 – ΙΑ 36)

Ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἀναπτύσσει ὁ Ἀπ. τὸ κύριον θέμα τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, τὴν δικαιοσύνην διὰ τῆς πίστεως (Α′ 16β — 17).

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ (Α 18 – Γ 20)

Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυπτομένη ἐπὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλούς.

ΣΤΙΧ. 18. Κ. ΕΞ.

Ὁ Ἀπ. ὁμιλεῖ γενικῶς, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν λεγομένων αὐτοῦ φαίνεται, ὅτι ἐν τοῖς στίχοις τούτοις μέχρι τέλους τοῦ κεφαλαίου ἔχει ὑπ᾽ ὄψει τοὺς Ἐθνικούς, τοὺς μὴ Ἰουδαίους. Περιγράφει δὲ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀποπλάνησιν αὐτῶν, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων μόνον τὴν τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ ἠδύναντο νὰ ἐπισύρωσι καὶ ὅτι ἑπομένως ὅπως ἀπαλλαγῶσιν αὐτῆς εἶχον ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς διὰ Χριστοῦ δικαιώσεως καὶ σωτηρίας.

Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ κλπ. Ὁ λόγος τῆς ἀπολύτου ἀναγκαιότητος τῆς διὰ τῆς πίστεως δικαιώσεως. Ὁ Ἀπ. παρατηρεῖ πανταχοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀσέβειαν καὶ κακίαν, κατὰ τῆς ὁποίας ἐκσπᾷ, καὶ δὲν δύναται ἢ νὰ ἐκσπᾷ, ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Μόνοι των ἄρα οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν. Ὁ οὐρανὸς ***(ἀπ᾽ οὐρανοῦ)*** εἰκονίζει τὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ φρᾶσις ***ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρ.*** ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἐπὶ πάντας τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀδίκους ἀνθρώ-

πους. Τούτους χαρακτηρίζει ὁ Ἀπ. ὡς ***κατέχοντας τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ***, ὡς ἐμποδίζοντας (διότι τοῦτο σημαίνει ἐδῶ τὸ ***κατέχειν***) τὴν ἀλήθειαν, τὴν πρόοδον δηλ. καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἀληθοῦς περὶ Θεοῦ γνώσεως, καὶ ὡς πράττοντας τοῦτο ἐν ***ἀδικίᾳ***, ἐν τῇ ἰδιότητι δηλ. καὶ τῷ χαρακτῆρι αὐτῶν ὡς ἀδίκων, ὡς κακῶν, διότι τοιαύτην γενικωτέραν σημ. ἔχει ἡ λέξις ***ἀδικία***.

19.— ***Διότι κλπ.*** Ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἐκσπᾷ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Τὴν αἰτίαν ταύτην ἐξέφρασεν ἤδη ὁ Ἀπ. ἐν μέρει εἰπών, ὅτι οἱ Ἐθνικοὶ κατέπνιξαν τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ (στχ. 17). Ἡ αἰτία λοιπὸν διὰ τὴν ὁποίαν ἀποκαλύπτεται ἡ ὀργὴ ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀδίκους, ὁποῖοι κατὰ γενικὸν κανόνα, ἦσαν οἱ Ἐθνικοί, ἦτο ὅτι οὗτοι ἠσέβησαν καὶ ἥμαρτον ἑκουσίως, ὅτι οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ προφασισθῶσιν ἄγνοιαν. Διότι ὅ,τι δύναται νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων περὶ τοῦ Θεοῦ (***τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ***) ἦτο φανερὸν εἰς αὐτούς. Ὁ ἀληθὴς Θεὸς δὲν ἀπέκρυψεν Ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων.

20.— ***Τὰ γὰρ ἀόρατα*** κλπ. Αἰτιολογία καὶ ἐπεξήγησις τοῦ προηγουμένου στίχου. Ἡ ἀόρατος φύσις καὶ αἱ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ (***τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ***) ἀπ' αὐτῆς τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου πρόκειται ὁρατὰ εἰς τὴν νοοῦσαν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Ἰδιαιτέρως δὲ προβάλλονται εἰς αὐτὴν ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ θεμελιωδῶς τὴν θείαν φύσιν χαρακτηρίζουσα πνευματικότης. Οἱ Ἐθνικοὶ λοιπὸν διδασκόμενοι ἐκ τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ κτίσῃ παρὰ μόνον εἷς πνευματικὸς παντοδύναμος καὶ ἀγαθὸς Θεός, καθίσταντο ἀναπολόγητοι διὰ τὴν ἀποπλάνησιν αὐτῶν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ὅτι ἀπὸ τοῦ κόσμου δύναται νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ ὡς ποιητοῦ αὐτοῦ διδάσκει οὐχὶ μόνον ἡ Π. Δ. (Ψαλμοί, Ἰώβ, Ἡσαΐας), ἀλλὰ καὶ οἱ Ἐθνικοὶ φιλόσοφοι. «Ἀθεώρητος ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων θεωρεῖται (ὁ Θεός)». Ἀριστ. περὶ κόσμου κ. 6. ***Ἀΐδιος***. χαρατηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἀπ. ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ διότι μένει πάντοτε ἡ αὐτή, καθ' ὃν χρόνον πάντα τὰ ὁρατὰ ὄντα ἐξασθενοῦσι καὶ παρακμάζουσι. ***Θεότης*** σημαίνει τὸ εἶναι θεόν, τὴν θείαν προσωπικότητα. ***Θειότης*** δὲ τὰς ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ καὶ δὴ κυρίως τὴν πνευματικότητα, ἡ ὁποία ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας διακρίνει Αὐτὸν ἀπὸ τῶν κτισμάτων Αὐτοῦ. ***Εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους***. Ὁ Ἀπ. δὲν θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι οὗτος εἶναι μόνος καὶ ἀποκλειστικὸς σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς καθίσταται ὁρατὸς διὰ τῶν κτισμάτων Αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ὁ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλούς, ὅπως οὗτοι μὴ δύνανται νὰ εὕρωσι δικαιολογίαν, ὅτι τὸν ἠγνόησαν.

21.— ***Διότι*** κλπ. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἐθνικοὶ εἶνε ἀναπολόγητοι. Ὁ λόγος δὲ οὗτος εἶνε, ὅτι καίτοι οὗτοι ἠδύναντο κατὰ τὰ ἀνωτέρω νὰ γνωρίσωσι, καὶ ἐγνώρισαν τὸν Θεόν, δὲν ἀνεγνώρισαν Αὐτόν, δὲν ἀπένειμον εἰς Αὐτὸν δόξαν, οὐδὲ εὐχαριστίας διὰ τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα Οὗτος παρέχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν ἐστράφησαν εἰς τὰ μάταια, εἰς τὰ εἴδωλα δηλ. (τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ ***μάταια***, ὡς καθ' ἑαυτὰ οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχοντα. Ἱερεμ. Β' 5. Πράξ. ΙΔ' 15), κατ' ἀκολουθίαν δὲ σκότος καὶ σύγχυσις ἐπεκράτησε εἰς ὅλας τὰς ψυχικὰς δυνάμεις αὐτῶν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ διακρίνωσι πλέον τὴν πλάνην ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Ἡ ***καρδία*** ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ δὲν εἶνε τὸ κέντρον τῶν συναισθημάτων μόνον, ἀλλὰ πάσης ἐν γένει ψυχικῆς λειτουργίας, μηδὲ τῆς τοῦ νοῦ ἐξαιρουμένης (πρβλ. Θ' 2 Ι' 1, 6, 8. Α' Κορ. Δ' 5. Ζ' 37).

22.— ***Φάσκοντες*** κλπ. Ὁ Ἀπ. ἀρχίζει νὰ παρουσιάζῃ συγκεκριμένας εἰκόνας τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποπλανήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφερε τοὺς ἀνθρώπους ἡ μὴ ἀναγνώρισις τοῦ ἐκ τῶν κτισμάτων Αὐτοῦ γνωστοῦ γενομένου Θεοῦ. Καθ' ὃν χρόνον ἐμεγαλαύχουν, λέγει ὁ Ἀπ., ὅτι ἦσαν σοφοί, ἀπεδείχθησαν ἐν τοῖς ἔργοις μωροί, διότι τί ἄλλο εἶνε ἢ ἐσχάτη ἀποπλάνησις καὶ μωρία τὸ νὰ θέσῃ τις εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐφήμερα καὶ φθαρτὰ εἴδωλα, ἔχοντα τὴν μορφὴν ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καί τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν; Ὁ Ἀπ. ὑπαινίσσεται διὰ τούτων τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Αἰγυπτιακὴν εἰδωλολατρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν (τὴν Αἰγυπτ.) ἐν ἱκανῷ μέτρῳ παρεσύρθησαν (μοσχολατρία) καὶ οἱ Ἑβραῖοι. ***Τὴν δόξαν*** Ἡ λέξις αὕτη περιγράφει τὴν θείαν αἴγλην καὶ μεγαλειότητα, ἡ ὁποία περιβάλλει τὸν Θεὸν συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν Αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα, ***ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ*** εἶνε ὁ ὑπὸ τοιαύτης αἴγλης περιαυγαζόμενος Θεός, ὅστις διὰ τῆς λέξ. ***ἀφθάρτου*** προσδιορίζεται καὶ ὡς αἰώνιος. ***Ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος***. Διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ***εἰκόνος*** προσδιορίζεται καλλίτερον ἡ γενικωτέρα ἔννοια τοῦ ***ὁμοίωμα***.

24.— ***Διὸ καὶ*** κλπ. Ὁ Ἀπ. περιγράφει τὴν ἠθικὴν ἀποπλάνησιν τῶν μὴ ἀναγνωρισάντων τὸν ἀληθῆ Θεόν, ὡς ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς θρησκευτικῆς ἀποπλανήσεως, ὡς ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς εἰς τὴν τύχην των. Ὑπὸ τὸ ***ἐπιθυμία τῶν καρδιῶν*** ἐννοεῖ ὁ Ἀπ. τὰς φυσικὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ ἐπιθυμίαι αὗται παρὰ τοῖς εἰδωλολάτραις ἐξετράπησαν εἰς ἀσωτίαν καὶ ἀκολασίαν, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὴν αἰσχύνην καὶ τὸ ὄνειδος τῶν παραδιδομένων εἰς αὐτάς. Ἡ λέξις ***ἀκαθαρσία*** κεῖται ἐπὶ ἠθικῆς σημασίας. Νεώτεροι ἐξηγηταὶ δὲν περιορίζουν τὴν σημ. τοῦ ***παρέδωκε*** εἰς τὴν τοῦ ἐγκατέλιπεν, ἀλλ' ἐξηγοῦν ἐν τῇ σημ. τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς πρὸς τιμωρίαν ἢ

πρὸς σωφρονισμὸν τῶν ἀσεβῶν ἔδωκε εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν τὴν ὑπὸ τοῦ 'Απ. περιγραφομένην ἐπαίσχυντον κατεύθυνσιν.

25.— **Οἵτινες** κλπ. Ὁ 'Απ. ἐπανέρχεται εἰς τὰ τῆς θρησκευτικῆς ἀποπλανήσεως τῶν 'Εθνικῶν, ἥτις ἐγένετο αἰτία καὶ τῆς περιγραφείσης (στίχ. 24), καὶ κατωτέρω διὰ μακροτέρων περιγραφομένης, ἠθικῆς διαφθορᾶς αὐτῶν. 'Αναφέρει δὲ ἐδῶ τὴν κτισματολατρίαν, τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων δηλ. λατρείαν τῶν διαφόρων κτισμάτων καὶ τῶν προσωποποιηθεισῶν δυνάμεων τῆς φύσεως. Εἰς τὴν κτισματολατρίαν περιλαμβάνεται ἡ λατρεία τῶν θεοποιηθέντων ἀνθρώπων ἀποθανόντων (τῶν ἡρώων) καὶ ζώντων (τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων). Τὴν κτίσιν ὡς Θεὸν χαρακτηρίζει δικαίως ὁ 'Απ. ὡς **ψεῦδος,** ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀληθῆ καὶ πραγματικὸν Θεόν. 'Εν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοιαύτην ἀποπλάνησιν τῶν 'Εθνικῶν ὁ ἀληθῶς θρησκεύων 'Απ. ἀνομολογεῖ τὴν πίστιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Δημιουργὸν τῶν πάντων, ἀνακηρύττων Αὐτὸν ὡς τὸν μόνον ἄξιον δοξολογίας, **(εὐλογητός).** 'Επισφραγίζει δὲ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ ταύτην ὥς τινα εὐχὴν διὰ τοῦ **'Αμήν.** Ἡ φράσις **ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ** κατὰ τὸ ἀνωτέρω (23) **δόξα τοῦ Θεοῦ** ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ **ἀληθὴς Θεός.** Οὕτω καὶ τὸ ἀφῃρημένον **ψεῦδος** κεῖται ἀντὶ τοῦ **ψευδής.**

26.—27.— Ὁ 'Απ. περιγράφει λεπτομερέστερον τὴν ἠθικὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν ἀτιμίαν τῶν σωμάτων, περὶ τῆς ὁποίας ὡμίλησεν ἀνωτέρω (στιχ. 24), ὡς ἀποτελέσματος τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως τῶν εἰδωλολατρῶν. Τὰ περιγραφόμενα ἐπαίσχυντα πάθη **(πάθη ἀτιμίας),** εἶνε ἡ παρὰ φύσιν ἀκολασία γυναικῶν μετὰ γυναικῶν (αἱ τοιαῦται ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **λεσβιάζουσαι** καὶ **ἑταιρίστριαι)** καὶ ἀνδρῶν μετὰ ἀρρένων, (παιδεραστία, ἥτις συνήπτετο καὶ πρὸς εἶδός τι εἰδωλολατρίας). Τὰς κακίας ταύτας θεωρεῖ ὁ 'Απ. ὡς ἐγκλειούσας ἐν ἑαυταῖς καὶ συνεπαγομένας καὶ τιμωρίας, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει οὗτος ὡς ἀντιμισθίαν διὰ τὴν ἀποπλάνησιν τῶν διαπραττόντων αὐτάς. Ἡ τιμωρία αὕτη καὶ ἀντιμισθία εἶνε διαταράξεις φυσικαὶ καὶ τὸ ἀνεξάλειπτον ὄνειδος. 'Εν σχέσει πρὸς τὴν παιδεραστίαν ὁ Ἁγ. 'Ιω. ὁ Χρυσ. γράφει. «Ὅπερ ἂν εἴποις ἁμάρτημα, οὐδὲν ἴσον ἐρεῖς τῆς παρανομίας ταύτης». Καὶ πάλιν. «Τί ἀνδρὸς πεπορνευμένου μυσαρώτερον; Τί ἐναγέστερον;» **Πάθη ἀτιμίας.** Ἡ λέξις **πάθος** σημαίνει ἐπιθυμίαν κατακυριεύουσαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀποστεροῦσαν αὐτὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς θελήσεως. Τὸ **ἀσχημοσύνην**κεῖται ἀντὶ τοῦ ἀσχήμονα πρᾶξιν.

28.— κ. ἑξ. Ὁ 'Απ. προχωρεῖ εἰς τὴν διαζωγράφησιν γενικωτέρας εἰκόνος τῆς ἠθικῆς ἀποπλανήσεως τῶν μὴ ἀναγνωρισάντων τὸν ἀληθῆ Θεόν. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀποδοκιμασίαν καὶ ἀπόκρουσιν ὑπ' αὐτῶν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὐτῆς (τῆς ἀποδοκ.

καὶ ἀποκρ.) ὁ Θεὸς ἔκρινεν ἀνάξιον ἐπίσης, ὅπως φανερώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἁγίαν Αὐτοῦ θέλησιν, ἐγκαταλιπὼν αὐτοὺς εἰς τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι μὴ ἐπιδοκιμαζόμενον ὑπὸ παντὸς ἐχέφρονος. (παρ. εἰς ἀδόκιμον νοῦν). Ὁ τοιοῦτος ἀνίκανος πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ νοῦς, ἀνίκανος ὅπως διακρίνῃ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψεύδους καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν διάπραξιν τῶν μὴ καθηκόντων, εἰς πράξεις δηλ. ἠθικῶς μεμπτὰς καὶ κακάς. Τὸ ***δοκιμάζω*** δὲν ἔχει ἐδῶ τὴν σημ. τοῦ ἁπλοῦ δοκιμάζω, ἀλλὰ τοῦ ἐγκρίνω καὶ ἐπιδοκιμάζω. Ἐπίσης τὸ ***ἐπίγνωσις*** δὲν ἔχει τὴν σημ. τοῦ ἀκριβὴς καὶ βαθεῖα γνῶσις, ἀλλὰ σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ ἁπλοῦν γνῶσις.

29—31.— Ὁ Ἀπ. ἀπαριθμεῖ διαφόρους κακίας, περιλαμβανομένας εἰς ***τὰ μὴ καθήκοντα***, εἰς τὰ ὁποῖα ὁδηγεῖ τοὺς ἀπαρνουμένους τὸν ἀληθῆ Θεὸν ὁ οὕτω καθιστάμενος ἀδόκιμος νοῦς αὐτῶν. Ἀπαριθμεῖ δὲ ὁ Ἀπ. γενικωτέρας καὶ μερικωτέρας κακίας ἄνευ συστηματικῆς τινος τάξεως. Τὸ ἐν ἀρχῇ ***ἀδικία*** ἔχει τὴν γενικὴν σημ. τοῦ κακία, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ἐν στίχ. 18. Ἡ λέξις ***πορνεία*** σημαίνει παράνομον συνουσίαν καὶ γενικῶς ἀσέλγειαν. Τὸ ***πονηρία*** σημαίνει πιθανῶς τὴν ἐνεργὸν κακίαν, τὸ δὲ ***κακία*** τὴν ἐνδόμυχον κακὴν διάθεσιν. Ἡ ***πλεονεξία*** καὶ ἡ ***πορνεία*** (ἀσέλγεια) ἦσαν αἱ κυριώτεραι κακίαι τῶν Ἐθνικῶν. Ἡ λέξις ***φόνος*** σημαίνει τὴν φονικὴν διάθεσιν. ***Κακοήθεια***=κακεντρέχεια. ***Ψιθυρισταὶ*** εἶνε οἱ μυστικῶς καταλαλοῦντες. Θεοστυγὴς=θεομίσητος. Ἴσως πρέπει νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ ***ὑβριστάς***, ὡς καὶ τὸ ***ψιθυριστὰς*** μετὰ τοῦ ***καταλάλους*** ***Ὁ ὑβριστὴς*** κατέχει τὴν ἀνωτέραν βαθμίδα ἐν τῇ κακίᾳ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς φιλαυτίας. ***Ὑπερήφανος*** εἶνε ὁ διὰ πραγματικὴν ἢ ὑποτιθεμένην ὑπεροχὴν καταφρονῶν τοὺς ἄλλους. Ὁ ***ἀλαζὼν*** ἐπαίρεται καὶ μεγαλαυχεῖ χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ταπείνωσιν τῶν ἄλλων. Εἰς τὸ ***ἐφευρέτας κακῶν*** ἔχει ἴσως ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀπ. τοὺς ἐφευρέτας νέων βασανιστηρίων. ***Ἀσύνετοι*** εἶνε οἱ μὴ ὀρθῶς κρίνοντες καὶ κωφεύοντες εἰς προτροπὰς ἄλλων. ***Ἀσύνθετοι*** οἱ παραβάται τοῦ λόγου καὶ τῶν ὑποσχέσεων αὐτῶν. ***Ἄστοργοι*** οἱ μὴ ἀγαπῶντες τοὺς οἰκείους καὶ συγγενεῖς καὶ ἀδιαφοροῦντες περὶ αὐτῶν. ***Ἄσπονδοι*** οἱ ἀδυσώπητοι. Ἀπαριθμήσεις κακιῶν ἀπαντῶμεν συχνὰ παρὰ τῷ Ἀπ. Παύλῳ (πρβλ. ΙΓ′ 13. Α′ Κορ. ΙΕ′ 10-11. Ζ′ 9-10. Β′ Κορ. ΙΒ′ 20-21. Γαλ. Ε′ 19-21). Ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ Παῦλος ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ οὐχὶ τόσον εἰς τὰ ἔργα τὰ πονηρὰ καὶ παράνομα, ὅσον εἰς τὰς κακὰς διαθέσεις, εἰς τὴν ρίζαν δηλ. τοῦ κακοῦ.

32.— Τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς διαστροφῆς τοῦ νοῦ καὶ τῆς συνειδήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασαν οἱ ἀπομακρυνθέντες ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Οὗτοι ἀπό τε τῆς παραδόσεως τῶν πρώτων ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεως (τοῦ ἀγράφου τούτου νόμου τοῦ Θεοῦ. πρβλ.

Β′ 14) ἐγνώρισαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (**δικαίωμα**). Ἀπόδειξις τὰ διάφορα ἠθικὰ παραγγέλματα τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ αὐτοὶ οὗτοι ἐγνώρισαν καὶ ὅτι οἱ πράττοντες τὰς ἀνωτέρω ἀπαριθμηθείσας κακίας (**τὰ τοιαῦτα**) θὰ τιμωρηθῶσιν αὐστηρῶς. Ἀπόδειξις ἡ περὶ Ταρτάρου πίστις τῶν Ἐθνικῶν. Παρ' ὅλα δὲ ταῦτα οὐχὶ μόνον οἱ ἴδιοι κάμνουν τὰς κακὰς ταύτας καὶ ἁμαρτωλὰς πράξεις, ὅτι δύνανται νὰ ἔχωσι κάποιαν δικαιολογίαν, ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατηθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦσι καὶ ἐπιδοκιμάζουσι, βλέποντες τὰς κακίας ταύτας εἰς τοὺς ἄλλους, μὲ ἄλλας λέξεις ἐξετάζοντες αὐτὰς ψυχραίμως. Συνήθως οἱ ἄνθρωποι κατακρίνουν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ κακόν, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ οὗτοι περιπίπτουν. Ἔσχατον ὅριον διαφθορᾶς τοῦ νοῦ καὶ τῆς συνειδήσεως, ἀποτελεῖ ὅταν ἀποβλέπουν εἰς αὐτοὺς θαυμάζοντες καὶ χαίροντες διὰ τὴν δῆθεν εὐφυΐαν ἢ τὴν τόλμην τῶν κακοήθων καὶ κακούργων. «Ἔσχατος οὗτος ὅρος παρανομίας». Θεοδ.

Κεφ. Β′ 1.— Φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀπ. ὁμιλήσας προηγουμένως (Α′ 18-32) περὶ τῶν Ἐθνικῶν (ἢ τοὐλάχιστον περὶ αὐτῶν κυρίως) στρέφει τόν λόγον εἰς τοὺς Ἑβραίους, ὅπως περιγράψῃ καὶ τὴν ἠθικὴν κατάστασιν αὐτῶν. Τοῦτο ἐξάγεται ἐν μέρει μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἀπ. ἀποτείνεται εἰς δεύτερον πρόσωπον (ἐν ᾧ προηγουμένως ὡμίλει εἰς τρίτον. Α′ 19 ***αὐτοῖς***, 20 ***αὐτοὺς*** κλπ.) ὡς νὰ ἔχῃ ἐνώπιον του, τὸν πρὸς ὃν ἀποτείνεται ὁμόφυλόν του Ἰουδαῖον, ἐν μέρει δὲ ἐκ τοῦ ὅτι τὸν πρὸς ὃν ἀποτείνεται θεωρεῖ ὡς δυνάμενον νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ περὶ τῶν Ἐθνικῶν ὀλίγον ἀνωτέρω (Α′ 28) εἶπεν, ὅτι κατὰ γενικὸν κανόνα εἶχον χάσῃ τὴν ἱκανότητα ταύτην. Εἶχε σκοτισθῇ τελείως ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι, ἔχοντες τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τοῦ Θεου καὶ τὸν Μωσ. Νόμον ἐκφράζοντα τὸ θέλημα Αὐτοῦ. Ἀποτεινόμενος λοιπὸν ἐν τῷ προσώπῳ ἑνὸς πρὸς ὅλους τοὺς ὁμοφύλους του ὁ Ἀπ. (ὡς καὶ εἰς πάντα Ἐθνικὸν διατηροῦντα τὴν ἱκανότητα τῆς διακρίσεως τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ), οἱ ὁποῖοι ὄντες εἰς κατάστασιν νὰ διακρίνωσι μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ ἦσαν αὐστηροὶ κριταὶ τῶν ἄλλων καὶ προπάντων τῶν Ἐθνικῶν, ἐλέγχει αὐτοὺς ὡς ἀναπολογήτους καὶ αὐτοκατακρίτους, διότι ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς κατακρίνουν τοὺς ἄλλους καὶ ἀποδεικνύουν ἄρα, ὅτι εἶνε εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὸ καλόν, πράττουν τὰ αὐτά, τὰς αὐτὰς δηλ. κακίας, τὰς ὁποίας καὶ οἱ Ἐθνικοί. Κατὰ ταῦτα οἱ Ἐθνικοὶ ἦσαν ἀναπολόγητοι, διότι δυνάμενοι νά γνωρίσουν τὸν ἀληθῆ Θεόν προσεκύνησαν τὰ εἴδωλα καὶ διεφθάρησαν. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἐπίσης ἀναπολόγητοι, διότι, γνωρίζοντες τὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ τὸ θέλημα Αὐτοῦ δὲν συνεμορφοῦντο πρὸς αὐτό, ἀλλ' ἔζων ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ. ***Ἐν ᾧ*** = ἐν τούτῳ ὅτι.

2.— Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἰουδαῖοι (ἢ καὶ πᾶς ὁ δυνάμενος νὰ κρίνῃ) κρίνοντες καὶ κατακρίνοντες τὰς κακὰς πράξεις τῶν Ἐθνικῶν, ἀλλὰ πράττοντες συγχρόνως αὐτὰς καὶ οἱ ἴδιοι καθίστανται ἐξ ἴσου ἔνοχοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ λόγος δὲ οὗτος εἶνε, ὅτι κατὰ τὴν κοινὴν πεποίθησιν τῶν Χριστιανῶν καὶ παντὸς εὐσεβοῦς (**οἴδαμεν**) ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ (**κρῖμα**), ὅπως τιμωρήσῃ τοὺς ἁμαρτολοὺς κανονίζεται συμφώνως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἄλλαις λέξεσι, συμφώνως πρὸς τὰς πράξεις, καὶ στρέφεται ἄρα ἐνατίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πράττουσιν ἔργα, ἀνάλογα πρὸς τὰ ἀνωτέρω (Α΄ 24 κἑξ.) ἀπαριθμηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Ὅπως πολλοὶ ἐξ ἡμῶν τὴν σήμερον μόνον διότι μὲ τὸ στόμα πιστεύομεν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰη. Χριστόν, χωρὶς νὰ συμορφούμεθα πρὸς τὸ θέλημά Του, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ σωθῶμεν, οὕτω καὶ πολλοὶ Ἰουδαῖοι μόνον, διοτι εἶχον τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν καὶ ἐγνώριζον τὸν Μωσ. Νόμον, κατέκρινον δὲ τοὺς Ἐθνικούς, ἐνόμιζον, ὅτι εἶνε ἐν πλήρει τάξει ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἠπατῶντο πολύ, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Ἀπόστολος.

3.— Ἐκτὸς τῆς πεπλανημένης ἰδέας, ὅτι τὰ θρησκευτικὰ πλεονεκτήματα τῶν Ἰουδαίων ἤρκουν, ὅπως ἀπαλλάξουν αὐτοὺς τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ (πρβλ. καὶ Σοφ. Σολ. ΙΕ΄ 2: "καὶ γὰρ ἐὰν ἁμάρτωμεν σοὶ ἐσμέν, εἰδότες σου τὸ κράτος"), καὶ αὐτοὺς καὶ πάντα ἄλλον ἠδύναντο νὰ παραπλανήσῃ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γενικὴν καὶ ἀκριβοδικαίαν τιμωρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ συμβαίνον ἐπὶ τῆς γῆς, καθ' ὅ οἱ κακοὶ (κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον) δὲν τιμωροῦνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀπ. λοιπὸν νομίζει καλόν, ὅπως διαλευκάνῃ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, βεβαιῶν ὅτι οὐδείς, οὐδὲ ὁ κατακτρίνων τὸ κακόν, πράττων δὲ αὐτό, θὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Ἀπ. ἐξυπονοεῖται ἀπάντησις: οὐκ ἐκφεύξῃ (=δὲν θὰ ἀποφύγῃς.)

4.— Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὡς καὶ πᾶς ἄλλος ἀπολαμβάνων τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα παρέχει ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μὴ βλέπων ἑαυτὸν, τιμωρούμενον ὑπ' Αὐτοῦ διὰ τὰς κακίας καὶ ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἀποθρασύνεται ἐνίοτε μέχρι τοῦ νὰ δεικνύῃ περιφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν ὡς πρὸς τὸ δυνατὸν τῆς τιμωρίας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνέχεται καὶ μακροθυμεῖ, διὰ τῆς ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας αὐτοῦ ταύτης προσπαθῶν νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν νὰ συνέλθῃ καὶ μετανοήσῃ. Οὕτω ὁ Ἀπ. ἀποστερεῖ τοὺς ἁμαρτάνοντας πάσης προφάσεως καὶ δικαιολογίας, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἐνοχὴν αὐτῶν. **Χρηστότης** εἶνε ἡ καλὴ διάθεσις, ἡ ἀγαθότης. **Πλοῦτος Χρηστότητος** εἶνε ἡ πολλὴ ἀγαθότης. **Μακροθυμία** εἶνε ἡ ἀναβολὴ τῆς ποινῆς. Τὸ **χρηστὸν**=ἡ χρηστότης, ἀλλὰ περιλαμβάνονται ἐν αὐτῷ καὶ ἡ ἀνοχὴ

καὶ μακροθυμία, τὰς ὁποίας ἀνέφερεν ἐπίσης ὁ Ἀπ. ***Ἄγει***=ἀφορᾷ εἰς τὸ νὰ ὁδηγήσῃ.

5.— Διὰ τῆς ἀναισθησίας (***σκληρότης***) εἰς τὴν πρὸς μετάνοιαν χειραγωγίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν διὰ τῶν καλῶν συνήθως ἢ καὶ κακῶν τυχὸν (ἀσθενειῶν, ἀτυχημάτων κλπ.), τῶν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν καὶ τῆς ἀμετανοησίας αὐτοῦ τίποτε ἄλλο δὲν κάμνει κατὰ τὸν Ἀπ. ὁ ἁμαρτωλός, Ἰουδαῖος ἢ Ἐθνικός, ἢ νὰ ἐπισωρεύῃ εἰς ἑαυτὸν ὡς ἐν ἀσφαλεῖ ταμείῳ ἢ ἀποθήκῃ φυλασσομένην τιμωρίαν. Ἡ τιμωρία αὕτη θὰ ἐκσπάσῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ὀργῆς, ἐν τῇ ὡρισμένῃ δηλ. ἐκείνῃ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμέρᾳ τῆς ὑπ' Αὐτοῦ γενικῆς τιμωρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀποκαλυφθῇ ὁ Θεὸς καὶ ἡ δικαιοκρισία Αὐτοῦ, ἥτις διαρκούσης τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, μὴ τιμωρουμένων πολλάκις, δὲν γίνεται πολὺ φανερά. ***Θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν.*** "Δεικνὺς οὐ τὸν δικάζοντα, ἀλλὰ τὸν κρινόμενον αἴτιον τούτου. Σεαυτῷ γὰρ φησί, θησαυρίζεις, οὐχ ὁ Θεὸς σοί„. Χρυσ.

6. Τὰ ἔργα, οὐχὶ δὲ οἱ λόγοι, αἱ ἐπικρίσεις τῶν ἄλλων, ἢ τὰ θρησκευτικὰ πλεονεκτήματα, θὰ ἀποτελέσουν τὸ μέτρον τῆς κρίσεως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων (Πρβλ. Μτθ. Γ' 9 κἑξ. Ζ' 1 κἑξ. ΙΕ' 27 κλπ.). Ἀλλὰ λέγων ὁ Ἀπ. ***ἔργα*** δὲν ἐννοεῖ τὰς ἐξωρερικὰς μόνον πράξεις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ὁποίαν βλέπει ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς Θεός, καὶ ἡ ὁποία ἀποδίδει τὴν πραγματικὴν ἀξίαν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις. Ὅτι οὕτως ἐννοεῖ τὰ ***ἔργα*** ὁ Ἀπ. ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀμέσως κατωτέρω. Πρβλ. καὶ στίχ. 16.

7.— Ὁ Ἀπ. προχωρεῖ εἰς τὴν ἀτάπτυξιν καὶ ἐπεξήγησιν τῆς δηλώσεως αὐτοῦ (στίχ. 6), ὅτι κατὰ τὴν κοινὴν κρίσιν ὁ Θεὸς ***ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.*** Εἰς ἐκείνους λέγει ὁ Ἀπ., οἱ ὁποῖοι παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κόσμου παραγνώρισιν αὐτῶν καὶ παρὰ τὰς στερήσεις καὶ ταλαιπωρίας, τὰς ὁποίας ὑπομένουν πράττοντες τὸ καλόν, ἐμμένουν μεθ' ὑπομονῆς ἐν αὐτῷ ἀποβλέποντες εἰς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δόξαν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν, εἰς τοὺς τοιούτους θὰ δώσῃ ὁ Θεὸς τὴν πάντα ταῦτα ἐγκλείουσαν ***αἰώνιον ζωήν***.

8.— Τοὐναντίον δέ, λέγει ὁ Ἀπ., εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐμφοροῦνται ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἐρίθου, καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπειθοῦσι μὲν εἰς τὴν ἀλήθειαν, πείθονται δὲ εἰς τὴν ἀδικίαν, τὸ ἀνταπόδομα θὰ εἶνε θυμὸς καὶ ὀργὴ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. ***Ἔριθος*** (ὅθεν ἐριθεύω ἐριθεία) εἶνε ὁ ἐπὶ μισθῷ ἐργαζόμενος. Ἐπειδὴ ὁ τοιοῦτος ἀποβλέπει εἰς μόνην τὴν ἀμοιβήν, ἐργάζεται συνήθως ἄνευ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ ἔργον καὶ ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ καὶ γογγύζει μὲν κατὰ τοῦ δίδοντος τὴν ἀμοιβήν, θεωρῶν

συνήθως αὐτὴν ἀνεπαρκῆ, ζηλοτυπεῖ δὲ πρὸς τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἡ λέξις **ἐριθεία** σημαίνει φρονήματα καὶ αἰσθήματα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ ἐρίθου, ταπεινὰ δηλ. καὶ ἐγωϊστικά. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μεθ' ὑπομονῆς ἐργαζόμενον τὸ ἀγαθόν, ὅστις ὑποτίθεται, ὅτι πιστεύει εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὴν ὑπ' Αὐτοῦ τεθεῖσαν ἠθικὴν τάξιν, εἰς τὴν κατὰ τὰ ἔργα δηλ. ἑκάστου ἀνταπόδοσιν, ὁ ἔχων ταπεινὰ καὶ στενῶς ἐγωϊστικὰ φρονήματα καὶ αἰσθήματα ἀποδεικνύει ἀπιστίαν εἰς τὴν **ἀλήθειαν,** εἰς τὴν ὕπαρξιν τ. ἔ. τοῦ Θεοῦ και τὴν ὑπ' Αὐτοῦ τεθεῖσαν ἠθικὴν τάξιν, ὅθεν καὶ κατεργάζεται **τὴν ἀδικίαν,** τὴν κακίαν.

9.—10.— Ἐπαναλαμβάνει κατ' οὐσίαν ὁ Ἀπ. τὴν ἔννοιαν τῶν δύο προηγουμένων στίχων, ὅπως τονίσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ κριθῶσιν ἐν τῇ Δευτέρᾳ παρουσίᾳ οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ ρηθέντα εἶνε τὰ ἔργα ἑκάστου, καλὰ ἢ κακά, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν γενικότητα τοῦ κανόνος, ὁ ὁποῖος θὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἄνευ ἐξαιρέσεως. **Στενοχωρία** εἶνε ὁ ἀνώτερος βαθμὸς τῆς θλίψεως ὅτε τὰ δεινὰ καὶ αἱ ταλαιπωρίαι στενοχωροῦσι πανταχόθεν, μὴ ἀφίνοντα καμμίαν διέξοδον πρὸς σωτηρίαν. ***Ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου.*** Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό: ἐπὶ πάντα ἄνθρωπον. Ἐξυπονοεῖται δὲ τὸ ρῆμα ***ἔσται.*** Ὁ Ἰουδαῖος προηγεῖται καὶ πάλιν ὡς ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ θέσεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ διάκρισις τῶν ἀνθρώπων εἰς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας γίνεται ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως. Διὰ τοῦ **εἰρήνη** σημαίνει κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἀδιατάρακτον καὶ τελείως ἱκανοποιημένην. Ὁ Χρυσ. παρατηρεῖ "Πάντες μὲν ἀναστησόμεθα ἄφθαρτοι, ἀλλ' οὐ πάντες εἰς δόξαν, ἀλλ' οἱ μὲν εἰς κόλασιν οἱ δὲ εἰς ζωήν".

11.— Αἰτιολογεῖ τὰ προηγούμενα. Ἂν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν κοινὴν κρίσιν δὲν ἔκρινε τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν, ὅπως καὶ ἂν δὲν ἔκρινεν ὅλους μὲ τὸ ἴδιον μέτρον (τὰς πράξεις αὐτῶν δηλ.) θὰ ἐχαρακτηρίζετο δικαίως ὡς μεροληπτῶν. Ἡ λέξις **προσωποληψία** εἶνε ἀπὸ τὴν ἐν χρήσει εἰς τὴν Π. Δ. ἔκφρασιν **πρόσωπον λαμβάνω,** ἥτις σημαίνει μεροληπτῶ, χαρίζομαι.

12.— ***Ὅσοι γὰρ*** κλπ. Βεβαιοῖ καὶ ἐπεξηγεῖ τὸ ρηθὲν περὶ τῆς ἀπροσωπολήπτου κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ κριθῶσι κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν ἔζησαν ἔχοντες τὸν γραπτὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ (***ἐν νόμῳ***), τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἄλλοι δὲ μὴ λαβόντες αὐτὸν (***ἀνόμως***), καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ μὴ Ἰουδαῖοι, συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον τοὺς μὲν Ἰουδαίους θὰ κρίνῃ ὁ Θεὸς κατὰ πόσον ἐφύλαξαν ἢ παρέβησαν (***ἥμαρτον***) τὸν δοθέντα εἰς αὐτοὺς νόμον, τοὺς δὲ μὴ λαβόντας αὐτὸν Ἐθνικούς, τοὺς Ἕλληνας

θὰ κρίνῃ καὶ θὰ τιμωρήσῃ οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μωσ. Νόμου, ἀλλὰ κατὰ τὸν νόμον τὸν ἐγκεχαραγμένον ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν. Τὸ ἀπόλλυμαι (***ἀπολοῦνται***) σημαῖνον ἐν τῇ Π. Δ. φονεύομαι, ἀποθνήσκω βίαιον θάνατον, ἐν τῇ Κ. Δ. σημαίνει τὸν αἰώνιον τοῦ ἁμαρτωλοῦ θάνατον, τὴν αἰώνιον κόλασιν. Ὅτι ὑπὸ τὸ νόμος (***ἐν νόμῳ. διὰ νόμου,*** καὶ τὸ σύνθετον ***ἀνόμως***) ἐννοεῖ ὁ Ἀπ. τὸν Μωσ. Νόμον φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἀπ. ὁμιλεῖ περὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅστις φυσικὰ θὰ κρίνῃ κατὰ τὸν δοθέντα ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ ἰδίου νόμον καὶ οὐχὶ κατ' ἄλλον τινά. Μεταχειρίζεται ὁ Ἀπ. τὸν ἀόριστον ***ἥμαρτον***, διότι ἀποβλέπει εἰς τὴν στιγμὴν τῆς κρίσεως.

13.— Παρέχει τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἔχοντες τὸν νόμον θὰ κριθῶσι συμφώνως πρὸς αὐτόν. Διότι λέγει ὁ Ἀπ. δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀκούσῃ τις καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν νόμον, ὅπερ συνέβαινε παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ἐκαυχῶντο οὗτοι, ἀλλ' ὀφείλει καὶ νὰ ἐκτελῇ αὐτόν, διότι πρὸς τοῦτο ἀκριβῶς δίδεται. ***Δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ*** = Δίκαιοι κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ὡς τοιοῦτοι ὑπ' Αὐτοῦ ἀναγνωριζόμενοι καὶ ἀμειβόμενοι. Τὸ αὐτὸ σημαίνει καὶ τὸ ***δικαιωθήσονται*** = θὰ ἀναγνωρισθῶσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δίκαιοι καὶ θὰ ἀμειφθῶσιν.

14.— Ὁ Ἀπ. προβαίνει, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι νόμον ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ ὁποίου θὰ ἐξαρτηθῇ ἡ σωτηρία (***οἱ ποι. τοῦ νό. δικαιωθήσονται***) δὲν εἶχον μόνον οἱ Ἰουδαῖοι, εἶχον καὶ οἱ Ἐθνικοί. Τὴν ὕπαρξιν δὲ νόμου παρ' αὐτοῖς ἀποδεικνύει, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν (***ἔθνη*** ἀορίστως) ἐτέλουν πράξεις συμφώνους πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Μωσ. Νόμου. Ἡ συμφωνία αὕτη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε τυχαία, οὔτε δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ προέρχηται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ τελοῦντες τὰς πράξεις ταύτας ἐγνώριζον τὸν Μωσ. Νόμον. Τὸ ***φύσει*** σημαίνει οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπέβαλλε τὰς πράξεις ταύτας ὁ Μωσ. Νόμος. Ὁ Χρυσ. παρατηρεῖ: "Διὰ τούτων ἔδειξε πάλιν, ὅτι αὐτάρκη τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν ὁ Θεὸς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς αἵρεσιν (= ἐκλογήν, προτίμησιν) καὶ τὴν τῆς κακίας φυγὴν (= ἀποφυγήν.)„

15.— Ἐκ τῶν ῥηθέντων ἕπεται, ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ Μωσ. Νόμου (***τὸ ἔργον τοῦ Νόμου***), τὰς ὁποίας ἐπιτελοῦσιν Ἐθνικοί τινες, ἐπειδὴ δὲν προέρχονται ἀπὸ ἐξωτερικὸν νόμον, εἶνε γραπταὶ εἰς τὰς καρδίας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὰς ἐφαρμόζουν, καὶ ὅτι ἄρα παρὰ τοῖς Ἐθνικοῖς ὑπάρχει ἔμφυτός τις ἠθικὸς νόμος, τὸν ὁποῖον ἐνέβαλεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὡς ἑπόμενον εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός. Τὴν ὕπαρξιν τοῦ νόμου τούτου παρὰ τοῖς Ἐθνικοῖς, ἀποδεικνυομένου ἐκ τῶν καλῶν πράξεων τινῶν ἐξ αὐτῶν, ἀποδεικνύει ἐπίσης κατὰ τὸν Ἀπ. καὶ ***ἡ συνείδησις,***

ἡ ὁποία εἶνε ὥς τις ἐνδόμυχος κριτής, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐλέγχει μὲν τὰς κακάς, ἐπαινεῖ δὲ καὶ ἐπιδοκιμάζει τὰς καλάς. Ὁ κριτὴς αὐτὸς συνήθως ἐκφράζει τὴν γνώμην του μετὰ τὴν πρᾶξιν (ἐντεῦθεν καὶ αἱ λεγόμεναι τύψεις τῆς συνειδήσεως μετὰ τὴν κακὴν πρᾶξιν), ἐνίοτε ὅμως καὶ πρὸ αὐτῆς. Παρακολουθεῖ δὲ οὗτος καὶ τὰς σκέψεις ***(λογισμούς)***, αἵτινες προκαλοῦν καὶ συνοδεύουν τὰς πράξεις, καὶ ὑποβάλλει καὶ αὐτὰς εἰς ἀνάκρισιν κατὰ πόσον εἶναι ἠθικαὶ ἢ μή. Οὕτως ὥστε νὰ διεξάγεται μεταξὺ τῶν σκέψεων ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον ἄλλαι μὲν αὐτῶν ἀναλαμβάνουν πρὸ τοῦ ἐνδομύχου τούτου κριτοῦ τὴν θέσιν κατηγόρου, ἄλλαι δὲ τὴν τοῦ ἀπολογητοῦ. ***Τὸ ἔργον τοῦ νόμου.*** Εἶνε τὸ ἔργον τὸ ἀνῆκον εἰς τὸν νόμον καὶ ὑπαγορευόμενον ὑπ᾿ αὐτοῦ. Ἔχει δὲ περιληπτικὴν σημ. ***Τὸ ἔργον***=ἔργα, καὶ ἐννοεῖ τὰς ἠθικὰς διατάξεις τοῦ Μωσ. Νόμου. ***Ἢ καὶ ἀπολογουμένων.*** Τὸ ***ἢ καὶ*** δεικνύει, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀπολογία εἶνε σπανιωτέρα τῆς κατηγορίας.

16. — Ἡ περὶ ὑπάρξεως ἐμφύτου ἠθικοῦ νόμου μαρτυρία τῆς συνειδήσεως, ὑπάρχουσα καὶ ἐκδηλουμένη καὶ ἐν τῷ παρόντι, θὰ καταστῇ πασιφανὴς καὶ ἀκουστὴ πρὸ πάντων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κοινῆς κρίσεως, ὅτε ἐκτὸς τῶν ἄλλων κρυπτῶν τοῦ ἀνθρώπου θὰ προβάλῃ καὶ αὕτη ἐξ ὁλοκλήρου φανερά. Οὕτω οἱ Ἐθνικοὶ δὲν θὰ δύνανται νὰ ἔχωσι δικαιολογίαν τινά, διότι θὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡμάρτανον παρὰ τὸν ὑπάρχοντα ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν νόμον. Κατὰ ταῦτα ***τὸ ἐν ἡμέρᾳ ὅτε*** κλπ. συνδέεται πρὸς τὸ ***συμμαρτυρούσης τῆς συνειδ.*** Ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι συνδέεται πρὸς τὸ ***ἀπολογουμένων.*** Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἔννοια εἶναι, ὅτι ἡ ἀπολογία, ἡ ὑπεράσπισις δηλ. καὶ δικαιολογία ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῶν σκέψεων αἵτινες παρώρμησαν αὐτὸν εἰς πρᾶξίν τινα, θὰ εἶνε ἀκουστὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν. Ὁ Θεὸς ἄλλαις λέξεσι δὲν θὰ παρίδῃ τοὺς συλλογισμοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δικαιολογοῦσι τὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας τῶν Ἐθνικῶν, οἱ ὁποῖοι διετέλεσαν μακρὰν τοῦ φωτὸς τῆς διὰ τοῦ Μωσέως καὶ Ἰη. Χριστοῦ Ἀποκαλύψεως. Οὕτω θὰ διατρανωθῇ ἡ ὅλως ἀμερόληπτος καὶ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ σύμφωνος πρὸς τὴν ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ Ἀπ. κυρίως ***(κατὰ τὸ Εὐαγγέλιόν μου)*** ἀναπτυχθεῖσαν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος τοῦ Θεοῦ πρὸς πάντας καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς σωτηρίας διὰ πάντας ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. ***Κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων*** Ὅπως ἐξακριβωθῇ ἡ ἀληθὴς σημ. τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ ἀποδειχθῇ ὁ ὅλος ἠθικὸς χαρακτὴρ αὐτῶν. Δικαίως ὁ Χρυσ. ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ προτρέπει λέγων. «Ἕκαστος τοίνυν (λοιπὸν) εἰς τὸ ἑαυτοῦ συνειδὸς (=τὴν συνείδησιν) εἰσελθὼν καὶ ἀναλογιζόμενος τὰ πεπλημμελημένα (=τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ), ἀπαιτείτω τὰς εὐθύνας ἑαυτὸν ἀκριβεῖς (=ἄς ζητῇ λόγον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του δι᾿ αὐτάς), ἄλλαις λέξεσι

ἄς κρίνῃ καὶ ἐξελέγχῃ αὐτάς), ἵνα μὴ τότε κατακριθῶμεν μετὰ τῆς οἰκουμένης (=μετὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτωλῶν). Φοβερὸν γὰρ ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον, φρικτὸν τὸ βῆμα (τοῦ Χριστοῦ).»

17.—18. — Ὁ Ἀπ. προβαίνει εἰς τὴν διὰ περισσοτέρων ἀνάπτυξιν (χωροῦσαν μέχρι τοῦ 29 στίχου) τῆς πρὸς πάντας ἄνευ διακρίσεως ἰσότητος καὶ ἀμερολη ψίας τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κοινῆς κρίσεως. Ἡ προσφώνησις ***σὺ*** φαίνεται δεικνύουσα, ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ ὑπῆρχον Ἰουδαῖοι τὴν καταγωγήν, οἵτινες καὶ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ διετήρουν τὰς Ἰουδαϊκὰς προκαταλήψεις, καὶ δυσκόλως ἐπείθοντο εἰς τὴν τοιαύτην ἀμεροληψίαν τοῦ Θεοῦ. ***Ἰουδ. ἐπονομάζῃ.*** Δηλῶν τὸ ἴδιον ὄνομα ὁ Ἰουδαῖος συνήθιζε νὰ προσθέτῃ καὶ τὸ ***Ἰουδαῖος***, θεωρῶν τοῦτο καύχημα. ***Ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ.*** Ὁ Μωσ. Νόμος ἦτο τρόπον τινὰ ἡ βακτηρία, ἥτις ἐστήριζε τὸν Ἰουδαῖον εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. ***Καυχᾶσαι ἐν Θεῷ.*** Ὁ Ἰουδαῖος ἐκαυχᾶτο ἐπίσης ὡς ἔχων ἴδιον ἑαυτοῦ τὸν ἀληθῆ Θεόν. ***Τὸ θέλημα.*** Ἐννοεῖται τοῦ Θεοῦ. ***Δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα.*** Δύνασαι νὰ διακρίνῃς τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, «δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν, σωφροσύνην καὶ ἀκολασίαν, εὐσέβειαν καὶ ἀσέβειαν.» Θεοδ.

19.—20.— Ὁ Ἀπ. ἐξακολουθεῖ περιγράφων τὴν ἀλαζονείαν τῶν Ἰουδαίων διὰ τὴν θρησκευτικῶς ἐξαιρετικὴν θέσιν αὐτῶν. Ἔχοντες τὴν θρησκευτικὴν γνῶσιν καὶ ἀλήθειαν διατετυπωμένην ὡρισμένως ἐν τῷ Μωσ. Νόμῳ ἠξίουν δικαίως, ἀλλὰ μετὰ τῆς περισσῆς ἀλαζονείας, νὰ διδάξωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἐθνικούς, τοὺς ὁποίους περιφρονητικῶς ὠνόμαζον ***τυφλούς, ἐν σκότει, ἄφρονας, νηπίους,*** ὡς εὑρισκομένους ἐν πνευματικῇ σκοτίᾳ καὶ τελείᾳ ἀμαθείᾳ. ***Μόρφωσιν γνώσεως καὶ ἀλ.*** Ἡ θρησκ. γνῶσις καὶ ἡ ἀλήθεια παρίστανται ἔχουσαι ἐν τῷ Μωσ. Νόμῳ συγκεκριμένην μορφὴν καὶ σχῆμα.

21.—22.— Πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων γνῶσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς τῶν Ἐθνικῶν ἀντιπαραθέτει ὁ Ἀπ. τὴν ἐν πολλοῖς ἁμαρτωλὸν διαγωγὴν αὐτῶν. Ὁ Ἰουδαῖος ἐβδελύσσετο τὰ εἴδωλα ὡς μολύνοντα καὶ διὰ τῆς προσεγγίσεως καὶ ἐπαφῆς. Καὶ ὅμως ἐλάμβανε μέρος εἰς κλοπὰς ἐθνικῶν ναῶν, πολυτίμων εἰδώλων καὶ ἱ. σκευῶν, χρησιμεύων κυρίως ὡς κλεπταποδόχος. Καίτοι δὲ ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος οὐχὶ περὶ ναοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ εἰδωλείων, μεταχειρίζεται οὐχ ἧττον τὸ ῥῆμα ***ἱεροσυλεῖν.*** Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐδῶ λεγόμενα τοῦ Ἀπ. ὁ ἅγ. Ἰω. ὁ Χρυσ. παρατηρεῖ «Ὅταν ἑαυτοὺς μὴ πείθωμεν, πῶς ἑτέρους πείσομεν; Πῶς ὁ μηδὲ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς προεστώς, ἑτέρους διορθῶσαι δυνήσεται;»

23.—24.— Οἱ Ἰουδαῖοι ἐκαυχῶντο, διότι κατεῖχον τὸν θεόσδοτον Νόμον, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου παρέβαινον τὰς διατάξεις αὐτοῦ προσάπτοντες

οὕτω ὕβριν κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι ἄν ἡ παράβασις ἐντολῆς ἀνωτέρου ἀποτελεῖ προσβολὴν κατ' αὐτοῦ, πόσῳ περισσότερον ἡ παράβασις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Οὕτω πολιτευόμενοι οἱ σύγχρονοι τοῦ 'Απ. 'Ιουδαῖοι ἐπανελάμβανον τὴν συμπεριφορὰν τῶν πατέρων αὐτῶν, τοὺς ὁποίους ἤλεγχον οἱ Προφῆται, ὅτι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν προεκάλουν τοὺς 'Εθνικοὺς νὰ ἐκφράζωνται κακῶς ἐναντίον τοῦ 'Ιουδαϊκοῦ τοῦ καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὡς μὴ δυναμένου νὰ τιμωρήσῃ τοὺς παραβαίνοντας τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ. Διὰ τὴν ῥῆσιν τῆς 'Αγ. Γραφῆς ***(γέγραπται),*** ἣν ἐφαρμόζει ἐπὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ 'Ιουδαίων ὁ 'Απ. βλπ. 'Ιεζ. ΛΣΤ' 20—23. Πρβλ. δὲ καὶ Β' Βασ. ΙΒ' 14. 'Ησ. ΝΒ' 5.

25.— 'Αποδείξας ὁ 'Απ. ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ 'Ιουδαῖοι, καὶ διὰ τῆς ὁποίας οὗτοι διεκρίνοντο ἀπὸ τῶν 'Εθνικῶν, δὲν ὠφελεῖ αὐτούς, ἐὰν δὲν φυλάττωσι τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου τούτου, προβαίνει, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ἡ ἄλλη σπουδαία ἐπίσης διάκρισις αὐτῶν ἀπὸ τῶν 'Εθνικῶν, τὸ ὅτι δηλ. ἀπετέλουν οὗτοι τὸν ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἐσυμβόλιζεν ἡ περιτομή, εἶνε ἐπίσης ἀνωφελής, ἐφ' ὅσον παραβαίνουν τὸν θεῖον νόμον. Οἱ 'Ιουδαῖοι ἐπίστευον συνήθως, ὅτι ἤρκει, ὅτι ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ 'Αβραάμ, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ ἐδόθησαν αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ περὶ σωτηρίας συγχρόνως δὲ καὶ αἱ ἀξιομισθίαι τῶν δικαίων τῆς Π. Δ. ὅπως σωθῶσιν. 'Ο 'Απ. μὴ ἀρνούμενος τὴν ὠφέλειαν ὅλων τούτων, ἀλλὰ καὶ μὴ ὁρίζων εἰς τί αὕτη συνίστατο ***(περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ,*** πρβλ. καὶ Γ' 1***),*** λέγει ῥητῶς καὶ σαφῶς, ὅτι πάντα ταῦτα δὲν ὠφελοῦσι τίποτε ἄνευ τῆς τηρήσεως τοῦ Νόμου. 'Ο ἐμπερίτομος (ὁ περιτετμημένος) 'Ιουδαῖος ὁ παραβαίνων τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ δὲν διαφέρει διόλου ἀπὸ τὸν ἀπερίτμητον 'Εθνικόν. ***Περιτομὴ*** = ἡ κατάστασις τοῦ ἐμπεριτόμου. ***'Ακροβυστία*** = ἡ κατάστασις τοῦ ἀκροβύστου, τοῦ ἀπεριτμήτου.

26.—27.— 'Ο 'Απ. προϋποθέτει τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀπερίτμητος, ὁ 'Εθνικός, ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως φυλάσσει τὰς διατάξεις τοῦ Μ. Νόμου καὶ ἐξάγει τὸ ἀναγκαῖον ἐκ τῶν προηγουμένων συμπέρασμα, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν χάνει ὁ 'Ιουδαῖος παραβαίνων τὸν Μωσ. Νόμον (στ. 25) θὰ καταλάβῃ ἐν τῇ κοινῇ κρίσει ὁ τηρῶν τὰς διατάξεις τοῦ Μωσ. Νόμου ***(τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου)*** 'Εθνικός. Καὶ οὐχὶ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ θὰ ἐπιβαρύνῃ συγχρόνως τὴν θέσιν τοῦ 'Ιουδαίου, διότι θὰ παρίσταται ὡς κριτὴς ἐλέγχων αὐτόν, ὁδηγούμενον ὑπὸ τοῦ Μωσ. Νόμου, ἔχοντα δὲ καὶ τὴν περιτομήν, ἐνθυμίζουσαν τὴν ὑποχρέωσιν τῆς τηρήσεως αὐτοῦ, καθ' ὅν χρόνον ὁ 'Εθνικὸς εἶχεν ὁδηγὸν μόνην τὴν φύσιν, τὴν συνείδησιν.

ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΝ, ΑΙΤΙΟΚΡΑΤΙΑ, ΕΙΜΑΡΜΕΝΗ

Ἕν ἀπὸ τὰ τρομερώτερα προβλήματα τὰ ὁποῖα εἰς κάθε ἐποχὴν ἀνησυχοῦν καὶ ταράττουν τὸν σκεπτόμενον ἄνθρωπον εἶναι καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐλευθέραν θέλησιν ἢ ἄλλως αὐτεξούσιον λεγομένην τοῦ ἀνθρώπου. Μεγάλοι ἐπιστήμονες ἀσχοληθέντες μὲ τὴν λύσιν τῶν μεγάλων ζητημάτων τῶν ἀφορώντων τὴν σύστασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ σύμπαντος καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἀνθρώπου ὡμολόγησαν ὅτι εὑρέθησαν πρὸ αἰνιγμάτων. Ἕν ἀπὸ τὰ αἰνίγματα αὐτὰ εἶναι καὶ ἡ ἐξήγησις τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐλευθέρα θέλησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γεγονὸς τὸ ὁποῖον δοκιμάζει καὶ συναισθάνεται ἐν ἑαυτῷ πᾶς ὁμαλὸς ἄνθρωπος. «Ἐπιθυμία, πόθος, θέλησις, ἔγραφεν ὁ διάσημος ἀμερικανὸς ψυχολόγος Τζαίημς, εἶναι καταστάσεις τῆς διανοίας τὰς ὁποίας ***ὁ καθεὶς γνωρίζει*** καὶ τὰς ὁποίας ***κανένας ὁρισμὸς δὲν ἠμπορεῖ*** νὰ κάμῃ σαφεστέρας.» (1) Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν εἰς συγκεκριμένας περιπτώσεις ἐκδήλωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς κατ᾽ ἐξοχὴν χαρακτηριζούσης τὸν ἄνθρωπον ὑπερτέρας ταύτης ἰδιότητος συναντᾷ ἐνίοτε ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀντιδράσεις, τὸ τοιοῦτον δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀπόδειξις τῆς ἐν τῇ πραγματικότητι ἀνυπαρξίας τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως. Ὡς καταδίκη τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐλευθερίας ταύτης τοῦ ἀνθρώπου περὶ τὴν προτίμησιν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς β καὶ ὄχι τῆς α πράξεως δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔστιν ὅτε τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου ἠμποροῦν νὰ ***ἐπηρεάζουν ἢ ἐν μέρει*** νὰ περιορίζουν ἐσωτερικαὶ ψυχικαὶ ἢ σωματικαὶ καταστάσεις. Ἡ ἐλευθερία μας δὲν εἶναι ἀπεριόριστος καὶ ἀπόλυτος. Ἀκριβῶς ἡ ὕπαρξις ὅρων τινῶν πρὸς ἔμπρακτον ἐκδήλωσιν τῆς θελήσεως καὶ ἡ ἐμφάνισις διαφόρων κωλυμάτων ἐξωτερικῶν ἢ ἄλλων ἀνατρεπόντων ὅσα ἐσχεδιάσαμεν καὶ ἀπεφασίσαμεν μέσα εἰς τὴν ἐσωτερικήν μας ὕπαρξιν δημιουργοῦν πάλην καὶ ἀγῶνα εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας. Τὸν ψυχικὸν αὐτὸν ἀγῶνα μὲ ἐκφράσεις δραματικὰς περιγράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ (κεφ. ζ.΄) «τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐχ εὑρίσκω· οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ᾽ ὃ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω..—Βλέπω ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας... Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος!»

---

(1) William James, Psychology, σ. 415.

Ὅσον καὶ ἂν ὁ μέγας Ἀπόστολος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν μὴ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀνακαινισθέντα ἄνθρωπον, ἡ πραγματικὴ ὕπαρξις ἀγῶνος καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλώνεται καὶ λειτουργεῖ πάντοτε ὄχι ἀπολύτως καὶ ἄνευ ὅρων. Ἡ ἐπίμονος ἄσκησις τῆς θελήσεως προσδίδει νέας δυνάμεις καὶ περισσοτέρας ἐγγυήσεις περὶ ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος, περὶ ὑπερισχύσεως ἐκείνων τὰ ὁποῖα «βουλόμεθα» καὶ ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐνθουσιῶμεν καὶ εἰς θυσίας ποικίλας ὑποβαλλόμεθα. Τὴν τοιαύτην κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου παρέστησαν οἱ Γάλλοι μὲ τὴν γνωστὴν παροιμίαν "vouloir c'est pouvoir".

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδήλωσα μὲ τὰς λέξεις «ἐσωτερικαὶ ἀντιδράσεις» «ἐσωτερικαὶ ψυχικαὶ ἢ σωματικαὶ καταστάσεις» καὶ «ὅροι», τὰ τοιαῦτα δὲν ἐκλαμβάνω ὡς αἰτίας καὶ ἐλατήρια δημιουργὰ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ἑκούσιον πρᾶξιν. Ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ ὁδηγεῖ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς αἰτιοκρατίας. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐν τῇ λήψει τῶν ἀποφάσεών μας, ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν θελήσεών μας, δὲν κυριαρχεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀλλὰ αἴτια ἐσωτερικὰ (ψυχολογικὰ) ἢ ἐξωτερικὰ (εἱμαρμένη, μηχανικὴ διάταξις τοῦ παντός, θεὸς) ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἡμᾶς. Πρόκειται λοιπὸν περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς λεγομένης ἑτεραρχίας.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐκθρονισθῇ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ἐλευθέραν βούλησιν καὶ αὐτεξούσιον παρουσιάζεται αἰχμάλωτος ἢ μιᾶς γενικῶς ἢ μερικῶς μηχανικῆς διατάξεως τοῦ σύμπαντος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ μιᾶς εἱμαρμένης ἢ τοῦ θεοῦ ἐκλαμβανομένου πανθεϊστικῶς ἢ θεϊστικῶς.

Ἡ εἱμαρμένη καὶ τὸ πεπρωμένον εἶναι βάσεις καὶ ἀρχαὶ τυφλαί, ἐὰν ἠμποροῦμεν νὰ ἀποδώσωμεν τοὺς ὅρους αὐτοὺς (ἀρχαὶ καὶ βάσεις) εἰς αὐτά. Ὑποκείμεθα κατ' αὐτὰς εἰς τυφλὴν καὶ ἀδήριτον ἀνάγκην. Ὁ εὐσεβὴς Αἰσχύλος εἰς τὸν Προμηθέα Δεσμώτην ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

τὴν πεπρωμένην δὲ χρὴ
αἶσαν φέρειν ὡς ῥᾶστα γινώσκονθ' ὅτι
τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ' ἀδήριτον σθένος»

(στιχ. 103—105)

Κατὰ τὴν μηχανικήν, τὴν κυρίως αἰτιοκρατικὴν ἀντίληψιν τῆς βουλήσεως, αἱ πράξεις μας εἶναι τὸ αἰτιατόν, τὸ ἀποτέλεσμα αἰτίων καὶ ἐλατηρίων γνωστῶν καὶ ἀγνώστων εὐσυνειδήτων καὶ ὑποσυνειδήτων. Ἤδη ὁ ἀτομικὸς φιλόσοφος Δημόκριτος ἐγνωμάτευσεν "οὐδὲν χρῆμα (πρᾶγμα) μάτην γίγνεται, ἀλλὰ πάντα ἐκ λόγου τε (αἰτίας) καὶ ὑπ' ἀνάγκης". Ὁ πανθεϊστὴς Σπινώζας φρονεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς

πράξεις του ἄλλοτε μὲν ὁδηγεῖται ὑπὸ μόνου τοῦ λόγου καὶ τῶν ὑπαγορεύσεων αὐτοῦ, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ κατωτέρων κλίσεων καὶ διαθέσεων καὶ ὑπὸ τῶν παθῶν του. Κυριαρχοῦν καὶ ὑπαγορεύουν τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς ἐνεργείας μας, κατὰ τὸν Σπινώζαν, οἱ ἑκάστοτε ἰσχυρότεραι καὶ ἐπικρατέστεραι διαθέσεις καὶ κλίσεις. Κατὰ ταῦτα ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν "ἰδίας καὶ αὐτογνωμόνως ἐνεργούσης βουλητικῆς δυνάμεως". (2) "Ἡ ἰδία δύναμις ἡ ὁποία πάντα κινεῖ ἐκτὸς ἡμῶν (εἰς τὰ ἔξω ἡμῶν), ἡ ἰδία κινεῖ καὶ τὰς ἰδικάς μας ἐνεργείας. «Ὁ ἄνθρωπος χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ εἰρημένου φιλοσόφου ὡς "πνευματικὸν αὐτόματον" automaton spirituale. (3)

Ὁ Λαϊβνίτιος ἐξετάζων τὴν βούλησιν καὶ τὰς λεγομένας ἐλευθέρας ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου παραδέχεται ὅτι αὗται ἐξαρτῶνται ἀπὸ σκέψεις φανερὰς καὶ ἀφανεῖς, ἐνσυνειδήτους καὶ ὑποσυνειδήτους, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς ἐλατήρια καὶ κινητήριοι δυνάμεις τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὁ Κάντιος γνωματεύων ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον ὄν πνευματικὸν ἐνεργοῦν μόνον κατὰ λόγον καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἀλλὰ καὶ αἰσθητικὸν ἐκδέχεται τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐνεργοῦσαν μᾶλλον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀλόγων ὁρμῶν τῆς αἰσθητικότητος. Χριστιανικωτέραν ἀντίληψιν περὶ ἐλευθέρας βουλήσεως εἶχεν ὁ Καρτέσιος. "Ἡ βούλησις, γράφει, εἶναι ἐλευθέρα κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε οὐδέποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀναγκασθῇ εἴς τι... καὶ ὅσοι ἀκόμη ἔχουν τὴν πλέον ἀσθενῆ ψυχὴν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποκτήσουν κράτος ἀπόλυτον ἐπὶ τῶν παθῶν των ἐὰν ἐχρησιμοποίουν ἀρκετὴν δεξιότητα εἰς τὸ νὰ τὰ δαμάσουν καὶ νὰ τὰ κατευθύνουν". (4)

Ὁ γνωστὸς Γερμανὸς Haeckel εἰς τὸ σύγγραμμά του "Die Welträtsel" παρερμηνεύων τὴν περὶ αὐτεξουσίου διδασκαλίαν τῶν εἰρημένων φιλοσόφων Σπινώζα, Λαϊβνιτίου καὶ Καντίου ὡς καὶ ἄλλων καὶ εἰρωνευόμενος τὸν Dubois-Raymond κηρύξαντα ἄλυτον καὶ τὸ αἴνιγμα τοῦ αὐτεξουσίου (5) ἀναπτύσσει τὴν στενὴν ἑνότητα μεταξὺ τῆς βουλήσεως καὶ τῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐνεργεῖ αὕτη. «Μία δεδομένη θέλησις εἶναι φορτωμένη ἀπὸ χιλίους καθορισμοὺς τοὺς ὁποίους ἐναπέθηκεν εἰς αὐτὴν ἡ κληρονομικότης. Ἑκάστη δὲ τῶν ἀποφάσεων τῆς θελήσεως αὐτῆς εἶναι μία προσαρμογὴ τῆς προϋπαρξάσης κλίσεως της πρὸς τὰς παρούσας

(2) Β. Ἀντωνιάδου, Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας Β' τόμος σ. 81.

(3) Rudolf Eucken, Die Lebensanschaungen der grossen Denker, Berlin und. Leipzig σ. 349.

(4) «Traité des passions».

(5) Βλέπε ἐμὴν πραγματείαν «Ἡ ἐξωτερικὴ πρόοδος τῆς συγχρόνου Ἀνθρωπότητος καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου.»

περιστάσεις. Τὸ ἰσχυρότερον ἐν αὐτῇ ἐλατήριον ὑπερισχύει **μηχανικῶς** δυνάμει τῶν νόμων οἱ ὁποῖοι διοικοῦσι τὴν στατικὴν τῆς συγκινήσεως. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀφῃρημένη καὶ ῥηματικὴ βούλησις φαίνεται ἐλευθέρα, ἡ συγκεκριμένη βούλησις **καθορίζεται** καθὼς ὅλα τὰ πράγματα ἐν τῷ σύμπαντι».

Ὁ μηχανικὸς καθορισμός, ὡς ἤδη ἀνέφερα, ὅλων τῶν φαινομένων δι' αἰτίων καὶ ἑπομένως ἡ αἰτιώδης συνάφεια αὐτῶν ἀποτελοῦν τὸ σύστημα τῆς αἰτιοκρατίας, τοῦ determinismus, déterminisme. Ἡ ἐπέκτασις αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἔσω ἀνθρώπου καταργεῖ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν. Ὁ Laplace εἰς τὸ ἔργον του «Essai philosophique sur les probabilités» σελ. 2 καὶ ἑξῆς σημειώνει. «Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν τὴν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ Σύμπαντος ὡς ἀποτέλεσμα τῆς προηγουμένης καταστάσεώς του καὶ ὡς αἰτίαν τῆς μελλούσης νὰ ἀκολουθήσῃ τοιαύτης. Μία διάνοια ἡ ὁποία εἰς μίαν δεδομένην στιγμὴν θὰ ἐγνώριζεν ὅλας τὰς δυνάμεις ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐμψυχοῦται ἡ φύσις καὶ τὴν σχετικὴν κατάστασιν τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ὄντων, ἐὰν ἄλλως τε ἦτο ἀρκετὰ εὐρεῖα ὥστε νὰ ὑποβάλῃ αὐτὰ τὰ δεδομένα εἰς ἀνάλυσιν, θὰ περιελάμβανεν ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ τὰς κινήσεις τῶν μεγαλυτέρων σωμάτων τοῦ σύμπαντος καὶ τὰς τοῦ ἐλαφροτέρου ἀτόμου: οὐδὲν δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀβέβαιον δι' αὐτὴν καὶ τόσον τὸ παρελθὸν ὅσον καὶ τὸ μέλλον θὰ ἦτο παρὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της.»

Οἱ νόμοι τῆς Φύσεως ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦν κατὰ τὰ προαιώνια σχέδια τοῦ Δημιουργοῦ. Παραπλεύρως τῶν φυσικῶν νόμων λειτουργοῦν καὶ οἱ ἠθικοὶ νόμοι διάφοροι τῶν φυσικῶν. Ἡ θεία Πρόνοια ἐκτελεῖ ἀκαταπαύστως τὸ ἔργον της. Ther'is a divinity that shapes our ends, εἶπεν ὁ Σαίξπηρ.

Ἐντὸς τοῦ πλαισίου αὐτοῦ, πολυπλόκου, ὑπάρχει πάντοτε χῶρος καὶ διὰ τὴν ἐλευθέραν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα τὰ γενικὰ καὶ μερικὰ ἐπιχειρήματα τῶν φιλοσόφων πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ αὐτεξουσίου μας δὲν θὰ κλονίσουν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἰσθάνονται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς εἶπεν ὁ προμνημονευθεὶς James, καὶ τὸ ὁποῖον ἐδοκίμασαν καὶ αὐτοὶ οἱ πολεμοῦντες τὴν ἐλευθέραν θέλησιν. Ὅλοι ὡσαύτως δοκιμάζουν καὶ τὰ προσκόμματα εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς βουλήσεως καὶ τὸν ἀγῶνα ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλεται διὰ τὸν θρίαμβον τῆς θελήσεως. Ἡ θέλησις ὑφίσταται καὶ ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ νίκῃ ἐν τῷ ἀγῶνι εἶναι πραγματικότης. Ἐπὶ τῆς πραγματικότητος τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως στηρίζεται καὶ ἡ εὐθύνη τῶν πράξεών μας καὶ ἡ τιμωρία ἡ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων ἐπιβαλλομένη. Εἰς τὴν ἐλευθέραν βούλησιν ἔστω καὶ περιωρισμένην βασίζεται ὅλον τὸ παιδαγωγικὸν οἰκοδόμημα τὸ ἀποβλέπον

εἰς τὴν ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὕπαρξις ἐμποδίων ἔστω καὶ συνθηκῶν πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθέρας βουλήσεως δὲν ἀνατρέπει τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καθόλου προϋποθέτει διὰ τὴν ὕπαρξίν της ὅρους καὶ συνθήκας τινάς· ἀλλὰ τοῦτο δὲν αἴρει τὴν ὑπόστασιν τῆς ζωῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτήν. Ἐπλάσθημεν μὲ βούλησιν ἐλευθέραν· καὶ αὐτὸ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι μᾶς ἀναδεικνύουν ὑπέρτερα ὄντα, εἰκόνας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ βούλησις ἢ ἡ «προαίρεσις» κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον εἶναι «ἐξ ἡμῶν αὐτῶν γινομένη κίνησις, πρὸς ὅπερ ἂν αὐτὴν βουληθῶμεν ἀγαγεῖν. Ἡ μὲν γὰρ βούλησις ἔμφυτον καὶ παρὰ Θεοῦ· ἡ δὲ τοιάδε βούλησις ἡμέτερον καὶ τῆς γνώμης ἡμῶν». (Ὁμιλία ΙΔ', πρὸς Ρωμαίους).

Ἡ βούλησις ὑφίσταται ἀλλὰ παρ' ὅλα τὰ πομπωδῶς διατυμπανισθέντα ὑπὸ τοῦ Χαῖκελ καὶ ἄλλων ὑλιστῶν καὶ ὑλοζωϊστῶν, καὶ τὸ ἀκατάληπτον καὶ αἰνιγματῶδες αὐτῆς ὑφίσταται. Καὶ ὑφίσταται καθ' ὃν τρόπον καὶ ἄλλα μυστηριώδη καὶ ἀκατάληπτα περικυκλοῦντα τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ Σύμπαν. Ὁ προρρηθεὶς Laplace ὡμίλησε περὶ μιᾶς διανοίας ἡ ὁποία ἐν τῇ εὐρύτητι τῆς δυνάμεως καὶ τῶν γνώσεών της—γνώσεως τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν αἰτίων— θὰ ἔβλεπε τὸ μέλλον μὲ τὸ ἴδιον ἀκριβὲς ὄμμα μὲ τὸ ὁποῖον βλέπει καὶ τὸ παρελθόν. Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον θὰ συνεταυτίζοντο. Ὁ ἴδιος ὅμως προσθέτει· "ὅλαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος—προσπάθειαι ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἀληθείας — τείνουν εἰς τὸ νὰ προσεγγίζουν αὐτὸ ἀκαταπαύστως πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διάνοιαν, *ἀλλὰ θὰ μένῃ πάντοτε* ἀπείρως ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τὴν διάνοιαν αὐτήν." (6)

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

(6) Τὸ πνεῦμα τῶν προφητῶν ἔβλεπε τὰ μέλλοντα καθὼς καὶ τὰ παρόντα. Καὶ ἄνθρωποί τινες δι' ὀνείρων ἢ κατ' ἄλλον τρόπον προβλέπουν ἐνίοτε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, προβλέπουν γεγονότα εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ὁποίων οὐδὲν στοιχεῖον, οὐδεμίαν ἀτομικὴν ἐνέργειαν προσφέρουν. Οὔτε διότι τὰ προβλέπουν τὰ πράγματα διὰ τοῦτο συμβαίνουν, ἀλλ' ἁπλῶς προβλέπουν ὅτι συμβαίνουν. Ἡ πρόβλεψις καὶ προφητεία αὐτὴ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὸ πεπρωμένον ἢ τὴν Εἱμαρμένην οὔτε μὲ τὸν μηχανισμὸν καὶ τὶς ἰδιότητας τοῦ «λαπλασίου πνεύματος».

ΤΙΣ Ο ΕΝ ΤΩ ΜΩΣΑΪΚΩ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΕΙΚΟΝΙΖΟΜΕΝΟΣ ΓΟΝΥΠΕΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Οὕτω μεταξὺ πολιτείας καὶ ἐκκλησίας ἐπῆλθε μέγα ρῖγμα τὸ ὁποῖον βεβαίως παρηκολούθει ὁ λαός. Διὰ τοῦτο συνεχίζει ὁ χρονογράφος ...προσκαλεσάμενος γάρ, (ὁ Λέων) τὸν πατριάρχην Νικόλαον (πρώτη γὰρ ἦν τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς) καὶ πολλὰ λιπαρήσαντα δεχθῆναι ἐπεὶ πεῖσαι οὐκ ἠδυνήθησαν, ἀπὸ τοῦ κλητορίου ἀπὸ τοῦ Βουκολέοντος πλοίῳ μικρῷ ἐμβιβάσαντες ἐν τῇ Ἱερείᾳ διεπέρασαν ἐφ' ἧς Γαλακρηνῶν (τὸ σημερινὸν Ἀλὲμ Δὰγ) μόλις ἀπήει χιόνος ἐπικειμένης πολλῆς, χειροτονεῖται ὁ σύγκελλος Εὐθύμιος Πατριάρχης, ἀνὴρ ἱεροπρεπής, ἐγκρατής τε καὶ θεοσεβὴς ὅν φασιν ἐκ θείας ἀποκαλύψεως τὴν ἀρχιερωσύνην καταδέξασθαι καὶ γὰρ διενοεῖτο νόμον πονηρὸν ἐκθεῖναι τοῦ ἔχειν γυναῖκας ἄνδρα τρεῖς καὶ τέσσαρας πολλῶν λογιωτάτων ἀνδρῶν εἰς τοῦτο συνεργούντων».

Ὁ Λέων μὴ δυνηθεὶς νὰ μεταπείσῃ τὸν Πατριάρχην Νικόλαον τὸν ἐπιλεγόμενον Μυστικόν, ὅπως συγκατατεθῇ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὸν τέταρτον γάμον αὐτοῦ, ὀχυρούμενος ὄπισθεν τῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων του καταβιβάζει αὐτὸν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἀναβιβάζει τὸν σύγκελλον Εὐθύμιον. Ἡ πρᾶξις ἄν καὶ φαίνεται ἀντικανονικὴ μὄλα ταῦτα ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰ βασιλικὰ προνόμια, τότε θὰ δικαιολογήσωμεν τὰς βασιλικὰς ἐνεργείας, ἀφοῦ διὰ τῶν προνομίων αὐτῶν, ὁλοκληροτικῶς ὑπετάγη ἡ ἐκκλησία εἰς τὴν πολιτείαν.

Ἐκ τοῦ πολυτίμου περιοδικοῦ "Ρωμανὸς ὁ μελωδὸς" τοῦ σοφοῦ βυζαντινολόγου μητροπολίτου πρώην Λεοντουπόλεως κ. Σοφρωνίου παραθέτω μερικὰ ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν τούτων προνομίων: (*)

«Ὅτι πᾶσα ψυχὴ ὀφείλει ὑποτάσσεσθαι καὶ πειθαρχεῖν τῷ βασιλεῖ καὶ πάσαις ταῖς ὑπ' αὐτοῦ ὑπερεχούσαις ἐξουσίαις· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰμὴ ἀπὸ θεοῦ».

«Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπό γε τοῦ μεγάλου κράτους καὶ ὕψους τῆς ἀξίας, ἀπό τε τῆς κατὰ πάντων ἀρχῆς, ἔτι δὲ καὶ τῆς βασιλικῆς θεομιμησίας ὑπὸ τε τῆς Δ' συνόδου ἀρχιερεὺς καὶ ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος πίστεως λέγεται, ἅγιος τε καὶ ὅσιος καὶ χριστὸς Κυρίου ἐστὶ καὶ τὰ προστάγματα

(*) Ρωμανὸς μελωδὸς 1932 Τομ. Α. Τεῦχος Γ'. Σελὶς 59. Λαυριωτικὸς κῶδιξ I. 114 Φ. 183α. Ὁ κῶδιξ ἐγράφη ὑπὸ Γεωργίου νοταρίου τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ ἦν κτῆμα τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου Δανιὴλ τοῦ κατόπιν γενομένου Σερρῶν ὡς ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐν Φ. 1α καὶ 2α γραφέντος σημειώματος κατὰ τὸ 1640 δῆλον γίνεται.

αὐτοῦ σάκρα καὶ ἱερὰ καὶ θεῖα καὶ θεῖαι φωναὶ καὶ θεῖαι γραφαὶ λέγονται καὶ ὑπ' αὐτῷ μόνῳ λέγεται τὸ θεσπίζειν καὶ θεία καὶ ἀθάνατος κορυφὴ καὶ ἡ αἰωνιότης μετὰ θεὸν καὶ καθολικὸς νομοθέτης μόνος κυρίως λέγεται καὶ ἐστὶ καὶ οὗτος θεσπίζει τάξιν νόμου ἐπέχειν τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ἐπιτηρητής τε ἐστὶ καὶ ἐκδικητής, βεβαιωτής τε καὶ ἐπικυρωτὴς καὶ δεφένσωρ τῆς ἐκκλησίας καὶ πρόμαχος καὶ τὰ τούτοις παρόμοια».

“Ὅτι μόνῳ τῷ βασιλεῖ δέδοται παρὰ θεοῦ τὸ νομοθετεῖν διὸ καὶ τὸ αὐτοῦ κριτήριον ἐκκλήτῳ οὐχ ὑπόκειται”.

“Ἔτι ὅτι τὸ βασιλικὸν κριτήριον ἐκκλήτῳ οὐκ ὑπόκειται καὶ τὶ ἐστὶ πατριάρχης, καὶ τὶς ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁποῖος ὀφείλει εἶναι”.

“Ὅτι καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου κριτήριον ἐκκλήτῳ οὐχ ὑπόκειται”.

“Τί ἐστὶν ὕβρις καὶ περὶ ὕβρεως καὶ ὅτι ἡ περιφρόνησις ὕβρις λέγεται ὅθεν ὁ περιφρονῶν βασιλέα ὑβρίζει αὐτὸν καὶ εἰ ἐστὶν ἱερωμένος ὀφείλει ὁ τοιοῦτος κατὰ τὸν ΠΔ' ἀποστολικὸν κανόνα καθαιρεθῆναι· φησί δε καὶ ὁ νόμος ὁ οἱαδήποτε ἐναντιωθεὶς βασιλικῇ ἀντιγραφῇ ὡς ἱερόσιλος τιμωρείσθω”.

Οὕτω βλέπομεν ὅτι ὁ Λέων ὀχυρούμενος ὄπισθεν τῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μέχρι τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, διετηρήθησαν ἀδιάσειστα καὶ ἀπεδείχθησαν σωτήρια διὰ τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, κατεβίβασε τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Νικόλαον τὸν Α'. “ὡς περιφρονήσαντα τὸν βασιλέα καὶ ὁ περιφρονῶν βασιλέα ὑβρίζει αὐτόν”.

Ὁ Λέων ὅμως παρὰ τὰς ἐνεργείας του ταύτας κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐφάνη εὐεργετικὸς τόσον πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ὅσον καὶ πρὸς τὸν λαόν. Καὶ πρὸς μὲν τὸν λαὸν ἐγένετο λίαν ἀγαπητὸς διὰ τῶν θαυμασίων αὐτοῦ νόμων καὶ συναρμογῆς προηγουμένων νόμων εἰς ἕν νομοθετικὸν ἔργον ὑπὸ τὸ ὄνομα “Τὰ Βασιλικά”.

Πρὸς δὲ τὴν ἐκκλησίαν, ἧς ἔνθερμος θαυμαστὴς καὶ εὐσεβὴς ὑπέρμαχος ἐγένετο, παρέσχε πολύτιμον ὑπηρεσίαν συλλέξας καὶ κατατάξας εἰς ἕν βιβλίον τὰ τέως πολλαχῶς ἐσπαρμένα εἰς εἰλητάρια εὐαγγελικὰ ἀποσπάσματα, τόσον τῶν καθ' ἡμέραν ὅσον καὶ τοῦ συναξαρίου τῶν δώδεκα μηνῶν. (*)

Συνέγραψε πρὸς τούτοις καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, οὓς ἔψαλλε μετὰ τῶν χορῶν ἐν τῇ Ἁγία Σοφίᾳ, ὡς εἶναι: Τὰ ἕνδεκα ἑωθινὰ τὰ ἐν τῃ παρακλητικῇ, ἰδιόμελα, κανόνας, αἴνους καὶ εὐχὰς εἰς τὸν Ι. Χριστόν:

(*) Δημ. Χαβιαρᾶ «Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες Θεοδόσιος ὁ μικρὸς καὶ Λέων ὁ σοφὸς ἔξοχοι καλλιγραφεῖς 1917.

«Ἀναμάρτητε Κύριε Δέομαι
τὰς ἁμαρτίας ἐξάλειψον κτλ.» —Ρωμ. Μελ.—

εἰς τὴν μετάληψιν,

Ἦχος Δ΄. (Ἤθελον δάκρυσι)
«Ἄνω τὸ ὄμμα τῆς διανοίας
ἀτενοῖσαι, σῶτερ. ὅλως οὐ δύναμαι κτλ.» —Ρωμ. μελ.—

Ὁ Λέων, ὁ ὁποῖος μᾶλλον ὡς φιλόσοφος παρὰ ὡς βασιλεὺς ἐκυβέρνα τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἔχασε δυστυχῶς ἀρκετὰ ἐδάφη, βασιλεύσας ἔτη 25 καὶ μῆνας 8 ἀπεβίωσε τῇ 11ῃ Μαΐου 912 ἐν ἡλικίᾳ 46 ἐτῶν.

Κατόπιν τῆς βραχείας ταύτης βιογραφίας Λέοντος τοῦ σοφοῦ εἶναι εὔκολον νὰ ἑρμηνεύσωμεν ποῖος λόγος ὤθησεν αὐτόν, ὅπως ἀπεικονίσῃ ἑαυτὸν ἐν τῷ μωσαϊκῷ προσπίπτοντα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἐν τῇ ὡς ἄνω εὐχῇ «ἀναμάρτητε Κύριε δέομαι τὰς ἁμαρτίας» κτλ. ἱκετεύει, καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τῆς μεταλήψεως ἑρμηνεύει τὴν στάσιν τῆς κεφαλῆς του μὴ τολμῶντος ν' ἀτενίσῃ τὸν Χριστὸν "ἄνω τὸ ὄμμα τῆς Διανοίας ἀτενοῖσαι σῶτερ ὅλως οὐ δύναμαι" κτλ.

Ἀλλὰ πότε ἐγένετο τὸ μωσαϊκόν;

Βεβαίως μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Πατριάρχου Νικολάου τοῦ Α΄. ὅπως εἰσέλθῃ διὰ τῆς ὡραίας πύλης εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, εἰς δεῖγμα τρανὸν τῆς βασιλικῆς ἰσχύος καὶ προνομιακῆς τάξεως τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶναι "θεία καὶ ἀθάνατος κορυφὴ καὶ ἡ αἰωνιότης μετὰ θεόν"

Τὸ μωσαϊκὸν κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἀποτελεῖ εὔγλωττον ἀπάντησιν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀπαγόρευσιν δι' ὅ καὶ κάτωθεν τοῦ μωσαϊκοῦ καὶ τοῦ μαρμαρίνου ὑπερθύρου ὑπάρχει ἐξέχον ἕτερον ὑπέρθυρον ἐκ χαλκοῦ ἔνθα εἰκονίζεται ὁ θρόνος τῆς ἑτοιμασίας μὲ ἀνεωγμένον τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸ ἐδάφιον ὅπερ διαλαμβάνει, «Εἶπεν ὁ Κύριος ἐγὼ εἰμὶ ἡ Θύρα τῶν προβάτων, δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται κτλ.» Ἰωαν. Κεφ. Ι. 9.

Βεβαίως ἡ πύλη εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ ὁ εἰκονίζων αὐτὸν βασιλεύς. Ἑκατέρωθεν τῆς Χαλκῆς ταύτης παραστάσεως θὰ ὑπῆρχεν καὶ ἡ ἐξ ἀναπαίστων ἐπιγραφή, ἥν ἀναφέρει ὁ Τζέτζης ὡς εἰκάζω ἐκ τῶν ὀπῶν τῶν ἐξαχθέντων ἥλων τῶν βασταζόντων τὴν ἐκ μετάλλου ταινίαν, ἐφ' ἧς ἦτο ἐγκεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη. (Βλέπε εἰκόνα)

Ἀνατρέχοντες εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Whittemore εἰς τὸ κεφάλαιον "The Emperor" ἔνθα διαλαμβάνει τὴν περιγραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν χαρακτηρίζει ὡς ἔχοντα κόμην μακράν, γενειάδα ὀξεῖαν, ἥτις πίπτει μέχρι τοῦ στήθους πλουσία καὶ μιξοπολία.

Ὅταν συγκρίνωμεν λέγει τὸ πρόσωπον τοῦ γονυπετοῦς μὲ τὰς εἰκόνας τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων εἰκονιζομένων αὐτοκρατόρων ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας ἀναγνωρίζομεν τὸν μονάρχην Λέοντα τὸν ΣΤ′ (886—92) καὶ παρακατιὼν "εἶναι ἡ μορφὴ ἑνὸς ἀνθρώπου ὡρίμου ἡλικίας."

Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ κ. Whittemore σφάλει διττῶς διότι α) ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου του καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἐδαφίῳ κατατάσσει τὸ μωσαϊκὸν ὡς ποιηθὲν τὸν ἔννατον αἰῶνα. β) Παραδέχεται τὸν Λέοντα ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ τὸν θέλει ὅμως μὲ λευκὰς τρίχας εἰς τὴν κόμην καὶ γενειάδα εἰς τὴν χρονολογίαν 886—92 δηλαδὴ εἰς ἡλικίαν 20—26 ἐτῶν.

Ὁ λόγος ἀφίεται εἰς τὸν κ. Whittemore ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία ὅτι τὸ μωσαϊκὸν ἐγένετο περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ συγκεκριμένως μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ 1 Φεβρουαρίου 907—11 Μαΐου 912.

Ἐκ τῆς Μελέτης ταύτης καταφαίνεται:

α) ὅτι ὁ ἐν τῷ μωσαϊκῷ γονυπετὴς εἶναι Λέων ὁ σοφὸς ἐν ἡλικίᾳ 41—46 ἐτῶν ἐν στολῇ τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως καὶ β) ὅτι τὸ μωσαϊκὸν ἐγένετο τὸν δέκατον αἰῶνα κατὰ διαταγὴν τοῦ Λέοντος 907—912 εἰς ἀπάντησιν τῆς πατριαρχικῆς προσβολῆς καὶ ὕβρεως, πρὸς θεραπείαν τῆς ἁμαρτωλοῦ συνηδείσεως του καὶ εἰς δεῖγμα τρανὸν διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς βασιλικῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν ἅγιον καὶ ὅσιον καὶ χριστὸν Κυρίου, τὴν αἰωνιότητα μετὰ θεὸν καὶ καθολικὸν νομοθέτην, τὸν βασιλέα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΚΑΡΑΒΙΑΣ ΓΡΙΒΑΣ
ΦΑΝΑΡΙΟΝ

Ἔγραφον τῇ 19 Ἰουλίου 1940

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Η Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΣ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, διαμείνασα καὶ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἐν τῇ Ἱ. Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Ἁγ. Τριάδος ἐν Χάλκῃ, κατῆλθεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῇ 28ῃ τοῦ μηνός, προκειμένου ἵνα προστῇ τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Τελετῆς τῆς Ἰνδίκτου. Τῇ Α. Θ. Παναγιότητι συνώδευσαν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἀτμακάτῳ οἱ σεβ. Μητροπολῖται Λαοδικείας κ. Δωρόθεος καὶ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανός.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΣ ΝΑΟΣ

Τῇ 23ῃ τοῦ μηνός, ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς Ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τοῦ Πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ πανηγυρίζοντος τὴν ἐπέτειον μνήμην τῆς ἐν αὐτῷ φυλασσομένης ἱ. Εἰκόνος Παναγίας τῆς Φανερωμένης, ἀφ' ἑσπέρας μὲν ἐχοροστάτησεν, αὐθημερὸν δὲ ἐλειτούργησεν ἐν τῷ Π. Ναῷ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Δωρόθεος, κηρύξας καὶ τὸν θεῖον λόγον.

Ο ΑΓΓΛΙΚΑΝΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΓΙΒΡΑΛΤΑΡ ΠΑΡΑ ΤΗ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΙ

Ἀφιχθεὶς εἰς τὴν ἡμετέραν Πόλιν πρὸς ποιμαντορικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἐνταῦθα ποιμνίου αὐτοῦ ὁ σεβ. Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Γιβραλτὰρ κ. Harold Buxton, μετέβη εἰς Χάλκην πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τῇ 1ῃ τοῦ λήξαντος μηνός. Τὴν Α. Σεβασμιότητα, προσελθοῦσαν ἐν συνοδείᾳ τοῦ ἐνταῦθα Ἀγγλικανοῦ Πρωθιερέως αἰδεσιμολ. κ. Αὐγουστίνου Ὄκλεϋ, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐδέχθη ἐν τῇ Αἰθούσῃ ὑποδοχῆς τῶν Ἰδιαιτέρων Διαμερισμάτων Αὐτῆς ἔχουσα παρ' Ἑαυτῇ καὶ τοὺς σεβ. Μητροπολίτας Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβον καὶ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανόν. Χρέη διερμηνέως ἐξεπλήρωσε πρὸς τῷ Ἄρχοντι Μ. Διερμηνεῖ κ. Σπ. Κωνσταντινίδῃ καὶ ὁ ἀγγλομαθὴς πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Ἱλαρίων Βασδέκας.

Τὸν Ἐπίσκοπον Γιβραλτὰρ ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀντεπεσκέφθη καὶ ἐχαιρέτησε ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος, μεταβὰς μετὰ τοῦ Ἄρχοντος Μ. Διερμηνέως εἰς τὴν ἐν Πέραν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, τῇ Κυριακῇ 4ῃ τοῦ μηνός, παραστὰς δὲ καὶ ἐν τῇ ἱ. Λειτουργίᾳ, ἧς προέστη ἡ Α. Σεβασμιότης.

ΟΝΟΜΑΣΤΗΡΙΑ

— Τῇ 30ῃ τοῦ παρόντος μηνὸς ἦγε τὰ ὀνομαστήρια αὐτοῦ ὁ Μακαρ. Πατριάρχης Ἀντιοχείας κ. Ἀλέξανδρος. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη τηλεγραφικῶς τῇ Α. Μακαριότητι, ἥτις καὶ ἀπήντησεν ὁμοίως τηλεγραφικῶς εὐχαριστοῦσα.

— Τὸν ἑορτάσαντα σεβ. Μητροπολίτην Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανόν, Σχολάρχην τῆς Ἱ. Θεολ. Σχολῆς (8 τοῦ μ.), ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐπεσκέφθη καὶ συνεχάρη αὐτοπροσώπως.

— Τοῖς κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ὁμοίως ἑορτάσασι τὰ ὀνομαστ ρια αὐτῶν σεβ. Μητροπολίταις Σάμου κ. Εἰρηναίῳ, Κασσανδρε ας κ. Εἰρηναίῳ, Κερκύρας καὶ Παξῶν κ. Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ζιχνῶν κ. Ἀλεξάνδρῳ αἱ Πατριαρχικαὶ εὐχαὶ καὶ τὰ συγχαρητήρια διεβιβάσθησαν διὰ καταλλήλων γραμμάτων.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

Μεταβὰς εἰς Χάλκην ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ὁ Ἔπαρχος Φαναρίου ἐντιμ. κ. Nazmi Koldaş, ἀποχαιρε-

τήσας Αὐτὴν ἐπὶ τῇ ἐκ Φαναρίου μεταθέσει αὐτοῦ.

Τὴν Α. Ἐντιμότητα ἀντεπεσκέφθη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ διεβίβασε τὰς εὐχὰς Αὐτῆς ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Γραφείου τῶν Πατριαρχείων κ. Εὐθ. Μαυρίδου.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑΙ ΕΥΧΑΙ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος μηνός, συνεπείᾳ ἀδιαθεσίας οἰκουρήσαντος ἐπί τινας ἡμέρας τοῦ ἐξοχ. Βουλευτοῦ καὶ Ἰατροῦ κ. Νικολάου Ταπτᾶ, ἡ Α. Θ. Παναγιότης διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου διηρώτησε τὰ τῆς ὑγείας τῆς Α. Ἐξοχότητος καὶ διεβίβασεν Αὐτῇ εὐχὰς ὑπὲρ ἀναρρώσεως.

ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΙ

— Ἐτελέσθη τῇ Κυριακῇ, 4ῃ Αὐγούστου, ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Χαλκηδόνος κ. Μαξίμου ἐν τῷ ἐν Τσεγκέλκιοϊ ἱ. Ναῷ τοῦ ἁγ. Γεωργίου ἡ εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ὡς Ἐπιμελητοῦ τῆς Ἱ. Θ. Σχολῆς Χάλκης διορισθέντος τέως ἱεροδιακόνου καὶ ἱεροκήρυκος τῆς ἱ. Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ Νικοδήμου Χαρβαλιᾶ.

— Συνωδὰ τῇ ληφθείσῃ ἀποφάσει ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Φιλαδελφείας καὶ Σχολάρχου τῆς Ἱ. Θ. Σχολῆς Χάλκης κ. Αἰμιλιανοῦ εἰς διάκονον, τῇ 8ῃ τοῦ μηνός, μνήμῃ τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Αἰμιλιανοῦ, Ἐπισκόπου Κυζίκου, ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς Αἰμιλιανὸς Τιμιάδης.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΙΣ

Ἀποβιώσας ἐκηδεύθη τῇ 11ῃ τοῦ μηνὸς ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ Συναγωγῇ Χαϊδὰρ Πασᾶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Πνευματικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐνταῦθα Ἀρχιρραββινείας Ραββῖνος Ἰσαὰκ Şaki. Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ πανοσ. Μ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Γραφείου κ. Εὐθ. Μαυρίδου.

Ἡ Ἀρχιρραββινεία ηὐχαρίστησε θερμῶς διὰ γράμματος πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΣ—ΑΦΙΞΕΙΣ

— Τῇ 4ῃ τοῦ μηνὸς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος. Τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπεχαιρέτησεν ὁ πανοσ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μάξιμος.

— Τῇ 6ῃ τοῦ μηνὸς ἀνεχώρησεν ἐπιστρέφων εἰς Βουδαπέστην ὁ τῆς ἐκεῖ ὁμογενοῦς Κοινότητος ἱερατικῶς Προϊστάμενος πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἱλαρίων Βασδέκας. Ἡ αὐτοῦ Πανοσιολογιότης αὐθημερὸν τὴν πρωΐαν, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Θ. Μεταμορφώσεως, ἐλειτούργησεν ἐν τῷ π. Πατριαρχικῷ Ναῷ.

— Τῇ 27ῃ τοῦ μηνὸς ἀφίκετο ἐκ Ρουμανίας ὁ τῆς Ἁγιωτάτης Πολωνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας θεοφ. Ἐπίσκοπος Γρόδνο κ. Σάββας, φιλοξενηθεὶς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.

— Τῇ 30ῃ τοῦ μηνὸς ἀφίκετο ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ τῆς ἐκεῖ ἱ. Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῶν Βλατάδων πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης καὶ Ἰατρὸς κ. Παγκράτιος Ἰβηρίτης.

Π. Κ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἐξ ἀποφάσεως τῆς Π. Κ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐγκριθείσης ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, διωρίσθη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρόντος μηνὸς Ἱερατικῶς Προϊστάμενος ἁγ. Νικολάου Τὸπ Καποῦ ὁ αἰδεσ. ἱερεὺς Αἰμιλιανὸς Φάκαρος, τοῦ ἄχρι τοῦδε ἐν Τὸπ Καποῦ ἱερατεύοντος πανοσ. ἀρχιμ. Ἀναστασίου Σπανίδου μετατιθεμένου ἐκεῖθεν.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΙΕΡΕΩΣ

Ἀπεβίωσεν ἐν τοῖς Νοσοκομείοις Βαλουκλῆ, ὅπου εἰσήχθη πρὸς νοσηλείαν

ὁ ἐν τῷ ἐνταῦθα Μετοχίῳ Βλάχσεράϊ ἀπὸ ἐτῶν ἐφησυχάζων γεγηρακὼς ἱερεὺς Παΐσιος. Ἡ κηδεία τοῦ ἱερέως ἐγένετο τῇ 4η τοῦ μηνὸς ἐν τῇ ἱ. Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑΙ

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἐφησυχασάσης ἐν Χάλκῃ τῶν τακτικῶν συνεδριῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου προήδρευσεν, ἀδείᾳ καὶ προτροπῇ Αὐτῆς, ὁ α΄. τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

— Παρεσχέθη τηλεγραφικῶς τῷ θεοφ. Ἐπισκόπῳ Ὀλύμπου κ. Καλλινίκῳ ἄδεια πρὸς μετάβασιν εἰς Ἅγιον Ὄρος.

— Ὁμοίως παρεσχέθησαν ἄδειαι πρὸς μετάβασιν εἰς Ἅγιον Ὄρος τοῖς Γιουγοσλαύοις κληρικοῖς Ἀρχιμ. Ἰουστίνῳ Πόποβιτς, Προϊσταμένῳ Δανιήλ, Ἱερομονάχῳ Γιελιζὲτ Πόποβιτς καὶ Πρεσβυτέρῳ Γιοβὰν Ραπάϊτς.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἐγκριθέντος ἵνα συμπληρωθῇ τὸ σῶμα τῆς ἐπὶ τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἐπιτροπῆς διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς νέου μέλους ἐν αὐτῇ, ὡρίσθη ὡς τοιοῦτον ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος.

ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ ΑΔΕΙΑΙ

Παρεσχέθη τῷ σεβ. Μητροπολίτῃ Αἴνου κ. Γερμανῷ δίμηνος κανονικὴ ἄδεια πρὸς μετάβασιν εἰς Ἀθήνας δι᾽ ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεις.